

SEPSÁNO S POMOCÍ
BOŽÍ V MĚSTĚ PRAGA
JEŽ MEZI DVĚMA HRA-
DY LEŽÍ NA STOKU VOD
VELTAVY & BOTIČE V
ZEMI BOĚMA NAZÝVA-
NÉ: LÉTA ŠESTISTÉHO
DEVADESÁTÉHO SED-
MÉHO ŠESTÉHO TISÍCI-
LETÍ PO STVOŘENÍ SVĚ-
TA: VEJDĚTE ZA ZPĚVU
V JEHO BRÁNY V NÁ-
DVOŘÍ JEHO ZA CHVA-
LOŘEČENÍ JAK PSÁNO
RUKOU DAVIDA KRÁLE
AMEN:

Jiří
Langer
Devět
bran

CHASIDŮ TAJEMSTVÍ

SEFER
PRAHA
1996

-- 07- 2006

M 33212

33212

© Sefer, 1996
Preface © František Langer, 1965
Epilogue © Tomáš Pěkný, 1996

ISBN 80-85924-11-0

Aby mohla kniha *Devět bran* vzniknout, musil se můj bratr Jiří Langer přenést z životní reality dvacátého století do mystické a extatické atmosféry středověku. A to nikoli jen metaforicky, na křídlech fantazie. Naopak, zcela ve skutečnosti, která se začala zakoupením jízdního lístku na nádraží v Praze do jakéhosi městečka ve východní Haliči. To bylo tehdy snadné, bez formalit, na počátku tohoto století Čechy byly částí rakousko-uherské monarchie, která spojovala všelijaké odlehle kraje, národy i stupně civilizace. Za dvacet čtyři hodiny nebo o něco déle ve špinavém vlaku se tedy Jiří ocitl v roce 1913 o půl tisíce kilometrů dále na východě a zároveň o dvě, či dokonce o pět století nazpět v čase.

Chlapec z krásného města Prahy a z židovské rodiny, žijící v prostředí a ve výhodách moderního městského života, jaké poskytoval začátek dvacátého století, se tam dostal mezi souvěrce, kteří žili jako nárudek úplně uzavřený za jakousi vnitřní, zato tím neprostupnější zdí proti času i prostoru. Žili svým náboženstvím, svým jazykem, svými tradicemi, vlastní historií, vlastní vzdělaností, starými zvyklostmi a také svými spory a sváry, pověrami i zaostalostmi. Leccos z toho patřilo do dávných dob, až čtyři tisíce let vzdálených. Odmítali všechno duchovní a hmotné, co jim mohla dát přítomnost nebo bližší či vzdálenější okolí, i všechny ty praktic-

ké výhody, které přinášel nový věk. Jeho vynálezy pro ně končily asi knižtiskem a jeho příjmenosti šňupacím tabákem. A přitom v těchto chasidských osadách ještě celé skupiny nejzbožnějších žily v trvalém mystickém transu a v stále extázi, vůbec mimo čas, prostor a hmotu. Přicestovat mezi tyto podivné lidi nebylo nijak těžké, ale dostat se k nim tvář v tvář, ztratit se mezi nimi, žít jejich životem a pojmout v sebe ducha právě těch nejvíc zanícených, aby tak jednou mohla vzniknout bratrova pravdivá kniha, to byla cesta těžká a dlouhá.

Většina židovských rodin ve střední Evropě žila kolem roku 1900 již zcela vlažným náboženským životem. Vlastně způsob života, v kterém náboženství ještě hrálo velikou úlohu, se ukončil u našich dědečků. Můj děd z otcovy strany žil v horácké vesnici, Staré Ransko se jmenovala, a byla postavena kdysi kolem železáren, z kterých v mém dětství zbývaly už jen zříceniny. Železářny založil kardinál Dietrichstein v polovině sedmnáctého století a přivedl si do vsi z Holandska svého hofjuda. To byl náš nejstarší známý předek, a potom naše rodina žila v jedné vsi a v jedné chalupě víc než dvě stě padesát let.

Pamatuji se na dědečka, byl jsem u něho několikrát, jednou celé školní prázdniny. Byl vysoký, hubený a jako všichni vesničané měl bradu a tváře čistě oholené, nikoli však břitvou, ta se nesměla dotknout skrání poctivého Žida, ale nějakým vápenným preparátem, po kterém se vousy mohly setřít pouhou třískou. Kromě políček měl obchůdek, do kterého přivázel zboží z nejbližšího nádraží na trakaři, a když měl koně, někdy jimi obchodoval, tedy na košatinovém vozíku. Vídal jsem ho ráno, jak si vázal obřadní řemínky, a při modlení jistě hebrejským modlitbám ještě rozuměl, uměl dokonce hebrejsky psát. Německy se slušně domluvil a česky mluvil jako kdokoli ze vsi, i s jejím horáckým přízvukem. Na páteční, sobotní a sváteční bohoslužby se v blízkém městečku

scházel se Židy z okolí, babička, to se rozumí, vařila přísnou košer stravu a zachovávala všechny rituální zvyklosti. Dědeček byl stejně chudý jako ostatní sousedé, a kromě těch odchylek, na které byla vesnice zvyklá, žil stejně jako oni, a v dobrém přátelství. Když zemřel, nejen celá vesnice, ale i jeho přátelé ze širokého okolí ho doprovázeli na desítkách a desítkách žebřinových vozů k židovskému hřbitovu v Chotěboři, vzdálenému tři hodiny pomalé pohřební jízdy.

Tak vůbec v českých vesnicích žili Židé ke konci minulého století. Se zásobou židovského vědomí a náboženských zvyků, jakou si z domova odnesli, se naši otcové stěhovali do měst. Nové okolí, jiný způsob života, denní životní shon a vůbec jen světské starosti a myšlenky, které na ně doléhaly, náboženskému citění nepřidaly nic a leckteré staré zvyklosti činily obtížnými. Kromě toho měšťanstvo té doby se honosilo náboženskou liberálností, a Židé, kteří se do něho právě zařazovali, rádi s tímto liberalismem souhlasili, a ovšem vlažněli ve víře svých otců stále víc a víc.

Pamatuji se, že jsem v dětských letech ještě vídal tatínka, jak si každé ráno ovíjí řemínky kolem obtlouklých paží, později už to nebylo tak pravidelně, pak jenom vzácně, nevím, jak bylo ještě později, když jsem odešel z domu. Čítal při tom nahlas hebrejské modlitby, jenže už jim nerozuměl. Naštěstí byly již provázeny pěkným českým překladem. Stravu jsme dlouho udržovali košer, hlavně však zásluhou paní July, pobožné katoličky, která v mládí sloužila u naší židovsky pobožné tety a u nás pak dbala na stravovací, stejně jako na jiné předpisy židovského náboženství. Navenek otcovo hlášení se k víře spočívalo v pravidelném docházení do přepychové synagogy našeho pražského předměstí Královských Vinohradů, v příslušnosti k několika židovským dobročinným spolkům a v srdci i v dlani otevřených pro potřebné souvěrce. Nechtěl-li otec podlehnout konkurenci, musel také v sobotu stát za pultem a prodávat, zato, jak prý slíbil dědečkovi, od

pátečního do sobotního večera nekouřil, ačkoli byl vášnivý kuřák. Však s ním nebylo po celou sobotu žádné pořízení.

Otcova rodina byla rodina praktiků. Matčina byla ze stejného venkova, ale zjemnělá a kultivovaná, v předcích měla nějakého váženého rabína a v naší linii jednoho strýce umělce řezbáře a v houfu bratranců několik lékařů, matematika a básníka, konečně i my tři bratři jsme byli z jejího dědictví. Jenomže matka, chudák, byla v pozdějších letech úplně hluchá, uzavřená do sebe, tichá a jemná, a v životě rodiny hrála pasivní, skoro neviditelnou roli.

Otec nás děti posílal ovšem do české školy a zásoboval nás od malička českou četbou. Byl asi v deseti spolcích, nevyjímaje vlastenecký Sokol, chodil do kavárny a tu a tam na partii karet, zkrátka žil jako všichni malí obchodníci v naší ulici pražského předměstí. Toto připodobnění k okolí se u nás, příští generace, ještě vystupňovalo. Jakžtakž jsme se ve škole při vyučování náboženství naučili číst hebrejská písmena, ale tak nedůkladně, že později jsem mohl pouze obdivovat tyto nádherné archaické obrazy. Naučili jsme se o židovských dějinách tolik jako třeba o římských, ale nemnoho o podstatě a etice židovského náboženství. Z domova jsme si o něm odnášeli málo, v našem případě skoro nic. Můj poslední náboženský akt byl o barmicve (svátek dospělosti ve třinácti letech) předčítání z Tóry. Když jsem se na ně připravoval, hebrejská písmenka jsem si přepsal do latinky.

Později byl kolem nás jen racionalismus, a myšlení celé naší generace, židovské i nežidovské, bylo na hony vzdáleno každé metafyzice. Protože jsme byli lépe živeni a hygieničtěji vychováni než otcové, přerůstali jsme je nejméně o hlavu a byli jsme pak vítanými juniory ve fotbalistických a jiných sportovních týmech. Když se antisemitismus neprojevoval příliš blízko nebo hlučně, tato generace myslila, že je k židovství poutána jedine zápisem v matrice. Jinak přijímala za své všechny otázky, které právě hýbaly světem nebo náro-

dem, v němž žila, jehož kulturou byla vychována a kterému chtěla být platným členem. Ledaže náš původ přispěl k tomu, že jsme cítili živě sociálně. A tímto citěním jsme také měřili utrpení Židů kdekoli na světě, jako každé utrpení kterýchkoli společenských párů.

Od téhle počestné generace se velmi a radikálně lišili sionisté, kteří se tehdy objevovali ještě jen v malém počtu, měli ve svých snech Palestinu jako židovskou vlast, Židy jako národ a náboženství jako národní znak stejný asi, jako bude hebrejščina. Ovšem, abych nic neopominul: v Praze, jako vůbec ve střední Evropě, byly židovské rodiny, které cítily v různých stupních více nebo mnohem více nábožensky než naše a jí podobné. Naproti tomu byly jiné, které zas cítily ještě méně, které odpadaly dokonce od židovského celku, nebo v kterých se k hrůze i těch málo věrných souvěrců vstupovalo do smíšených manželství. Avšak rovněž v Praze, kromě dvaceti nebo třiceti tisíc toho různě vlašného židovstva, byly stále ještě malé kroužky nekompromisních, ortodoxních věřících, jakási náboženská židovská elita. Nebylo to ani jinak možno v městě, které dávní židovští básníci nazývali Perlou měst, Světa korunou, slavném svou synagogou z třináctého století, svým krásným poetickým starým židovským hřbitovem, a které bylo odevždy působištěm mnoha vynikajících židovských učenců. Právě v těchto kruzích zbožných Židů a vzdělaných judaistů našel můj bratr Jiří učitele hebrejštiny a náboženských tradic a rádce i oporu v svém pozdějším studiu. Musel si pro ně jít daleko od své rodiny.

Jiří byl nejmladší z nás tří bratrů. Narodil se v Praze sedmého dubna 1894, byl o šest roků mladší než já a o čtyři než druhý bratr Josef. Rostl tedy poněkud osamoceně, ale byl z nás nejzdravější a nejstatnější. V obecné i na střední škole se učil jen taktak. Měl rád hudbu, aspoň jako posluchač, a jako zcela mladý studentík už chodil na vážné koncerty. Měl k tomu v Praze hodně příležitostí. Byl vášnivým čtenářem se

smyslem pro dobrou knihu. Tehdy jsem uveřejňoval své první literární práce, a byl jsem proto u něho autoritou, která mu mohla doporučovat četbu. Jednou, to už mu bylo jistě patnáct let, mě překvapil dotazem, který z českých básníků je mystik. Poradil jsem mu Otokara Březinu, jednoho z největších našich básníků, jenže těžko srozumitelného. Bratr přečetl celé jeho dílo a byl jím nadšen. To mohlo být pro mne prvou příležitostí, abych poznal, kterým směrem se ubírá jeho zájem. Ale rozpoznal jsem to až za rok či o dva později, když se začal vášnivě zajímat o náboženské otázky, a potom ne už jen zajímat a ne už jen o otázky, ale úplně se ponořil do náboženství, vlastně do celého tajemného, abstraktního, mystického universa, které se nazývá náboženstvím.

Oušemže to bylo náboženství židovské. Ale nemusilo být. Že se do takového mystického vytržení dostal, obviňovali jsme jeho přítele Alfreda Fuchse. Ten byl ze stejné nábožensky vlašné židovské rodiny jako Jiří. Byl to štíhlý, hezký chlapec, vždy trochu zasněný, ale výborný žák. Prý on první propadl okouzlení náboženskou mystikou. Naočkovali ji také mému bratrovi, oba ji začali hledat a oba nejdříve v židovské literatuře. Naučili se kvůli tomu hebrejsky, a tehdy jsem poprvé vídal bratra sedět nad vypůjčenými hebrejskými folianty. Ale Fuchs zanedlouho shledal, že v katolickém náboženství je mystiky víc, že je v něm bohatší, má různější podoby a víc inspiruje i zapaluje. A tak se jí začal obírat se stejnou extází, jenže už většinou v latině starých křesťanských textů. Tak se oba mystici rozešli, zvláště když Fuchs ve své důslednosti se dal pokřtít. Stal se z něho vášnivě věřící katolík, hloubavý náboženský myslitel a duchaplný katolický filosof. Za německé okupace byl gestapem vyvečen z kláštera a hrůzně umučen v koncentračním táboře v Dachau, i pro svůj židovský původ i pro světeckou oddanost k přijaté víře.

Bratra prvotní neurčité zánícení vedlo stále stejným směrem k židovskému náboženství. Nakonec se úplně oddal jeho

učení a jeho tradičním příkazům a zvyklostem, až do všelijakých formalit a detailů, snad už archaických a jen symbolického významu. Myslím, že k tomuto formálnímu podřízení se náboženskému rituálu přišel dřív než k vlastnímu obsahu náboženské ideje. Tu si asi teprve shledával a ujasňoval v těch velikých foliantech Talmudu, nad kterými seděl celé noci s kloboukem na hlavě a polohlasně si v nich čítaje. Všecky náboženské zvyky plnil hodně ostentativně a svému novému studiu se oddal tak naprosto, že vůbec přestal docházet do školy. Proti svému rodinnému okolí se uzavřel do samotářské málomluvnosti, jako by mu nestálo za to se zabývat světskými věcmi. Vzdal se všech potěšení, jaké mívá mladý chlapec, kamarádů, sportu, ba i těch koncertů České filharmonie. Mohl jsem se na jeho počínání dívat ze dvou hledisek. Jako medik posledních ročníků mohl jsem soudit na sice opožděnou, ale doufejme, pomíjivou pubertální psychopatii. Jako spisovatel řekl jsem si o něm: snílek ghetta.

Otec mu denně rodičovsky kázal, aby mýslil na praktické věci života, na svou budoucí existenci, a aby se moudře vrátil do školy. Jiří ho poslouchal bez slůvka odporu, skoro pokorně tiše. Trochu otce s jeho podivínstvím usmířilo, když při nějaké příležitosti ho zdvořile pozdravil uctívaný židovský boháč, vyznamenaný všelijakými oficiálními tituly, nadto hlava Pohřebního bratrstva, a blahopřál mu k synovi, z kterého jistě jednou bude vynikající židovský učenec a chlouba pražského židovstva. Tak přece jenom Jiří mohl dál doma žít svým skromným, poustevnickým životem.

Avšak v létě 1913 si spakoval svůj malý kufřík s nejnútnejším prádlem, s několika knihami a s modlitebními řemínky, a odjel. Jen paní Julii, ke které měl trvalé sympatie, a ona k němu, snad proto, že byl každý jinak, přece jen oba byli upřímně věřící, pověděl, že jede do Haliče a že napíše z cesty. Teprve za několik týdnů přišel od něho lístek z východní

Haliče, z města Belzu, abychom o něho neměli starost, že je zdrav a že nějaký čas tam pobude. Nuže, to byla jeho první cesta k chasidům a jeho první pobyt u nich, jak o něm sám píše ve vlastním úvodu k Devíti branám.

Píše tam také, proč napoprvé nemohl v Belzu vydržet, proč se vrátil a co ho pudilo domů: ta belzská odcizenost světu, nevědomost, zaostalost, špína, snad i smutný močálový kraj. Bylo by tedy možno očekávat, s jakou radostí po návratu přijme Prahu, civilizaci a její výhody. Jak asi radostně obejmě rodiče! Možná že už první den se půjde podívat k Vltavě na velkolepé hradčanské panoráma. Snad si zajede do hor a do lesů vonících pryskyřicí, tak jiných než ty haličské roviny a bažiny a jejich morový zápach. Nebo že v pátek večer půjde do nádherné vinohradské synagogy, kde tisíc žárovek svítí na ornamenty, které pozlacoval jeho strýc, a na půl tisíce hedvábných cylindrů na hlavách důstojných a majetných věřících, kde na kůru hrají varhany a hebrejské sólo zpívá tam křesťanská zpěvačka z německého divadla.

Tedy takový jeho návrat nebyl. Otec mi oznamoval skoro zděšeně, že se Jiří vrátil. Zděšení jsem pochopil, když jsem bratra uviděl. Stál proti mně v odřeném černém surchníku stríženém jako kaftan, sahajícím od brady až k podlaze, a na hlavě měl okrouhlý široký klobouk z černého plyše, vražený hluboko do týlu. Stál shrbeně, celé tváře i bradu měl zarostlé nazrzlým vousem a před ušima mu visely až na ramena do vývrtky nakroucené vlasy, pejzy. Co zbývalo z obličeje, byla bílá, nezdravá pleť a oči, chvíli unavené, chvíli horečnaté. Bratr neujel z Belzu domů a do civilizace, bratr si přivezl Belz s sebou.

Zvyklosti, které zachovával, než odjel na východ, nyní přiostrl nebo jim dal jiný smysl, a přivezl si k nim nové. Už si nemyl ruce před každým jídlem, nábožně i zároveň jako čistotný člověk, ale jen symbolicky si z hrnečku ukápl vody střídavě na oba palce. Žádné ženě nepodal ruku – nevím,

jestli u maminky na přivítanou neučinil výjimku – a když s některou mluvil, třeba s naší starou paní Julií, otáčel se k ní zády. Své modlitby říkal zpěvavě a nahlas a v jakémsi transu pobíhal při nich po pokoji. Teď mu i pražské košer jídelny byly podezřelé. Vařil si doma na lihovém kahanu různé kaše a hlavně byl živ o chlebu a o cibuli. Bylo ji cítit po celém bytě.

Co se dalo v našich čtyřech zdech, bylo možno a také nutno shovívavě snášet. Horší bylo, když vyšel z domu, že jeho úbor, účes i jeho chůze, trochu zbrklý poklus, soustřeďovaly na sebe pozornost, a dokonce posměšky ulice, a obojí se ovšem dotýkalo celé rodiny. Židé v našich krajinách se zevnějškem nelišili od ostatních občanů už po tři generace, co směli žít mimo ghetto. Zato Židé na východě rakousko-uherské monarchie, na území obývaném Poláky a Ukrajinci, si tehdy ještě uchovali svůj folkloristický pochmurný kaftan, klobouk a všelijaké krojové a zvykové podrobnosti. V Praze se v takovém úboru, obvykle ošumělém, objevil jen výjimečně nějaký haličský Žid, když Prahou projížděl nebo se ji prožebřával. Tedy v Praze byl jeho zjev vzácný. Naproti tomu ne ojediněle, ale ve velkém počtu bylo jej vídat o hlavní sezóně na promenádě a u pramenů v přepychových českých lázních, v Karlových Varech a v Mariánských Lázních. Jenomže tam to byli Židé bohatí, černé kaftany měli hedvábné a rozevláté jako řízy, pejzy nakroucené dekorativně vedle tváří, a vousy i dlouhé brady od ryšavých a černých až po hermelínově bílé měli krásně učesané a vlnící se, jako bibličtí patriarchové z kostelních obrazů. Léčili si své žlučníky porouchané těžkou košer stravou a jejími husími lahůdkami. V českých lázních byli přijímáni jako dobře platící exotičtí kurgasti, třeba ne tak vzácní a vydatní jako orientální mahárádžové. Ale zjev, který připomínal osamělého polského Žida v roce 1913 na vinohradské ulici a ze známé vinohradské rodiny, přímo strhoval na sebe pozornost.

Rozumí se, že nám všem doma byl tento náboženský či jaký exhibicionismus velmi trapný. Celá rodina, jako celá tehdejší židovská společnost, se naprosto asimilovala ke všem vnějším znakům a zvyklostem svého okolí – neusvědčoval zjev Jiřího teď všechny z přetvářky a z pokrytectví? Nevím, jak si to naši sousedé vykládali, asi si nejspíš soucitně zaklepali na čelo. Jenže myslím, že otcem a jeho vrstevníky bratrovo zakuklení zatřásl ještě jinak. Porušilo jeho pocit bezpečnosti a stálosti, snad v něm vyvolalo vzpomínky na již pozapomenutá vyprávění o době a o stísněnosti ghetta, o životě bez práv a bez svobody, o stavu plném pokořování a ústrků. To nebyla jen konvenční nebo obchodní nepřijemnost. Tady mezi námi obcházelo strašidlo minulosti nebo někdo, kdo vstal z mrtvých a byl výstrahou. Dovedu si představit všechny takové pocity. O čtvrt století později je prožívaly miliony Židů, když začaly svou cestu do plynových komor se žlutou hvězdou našitou na kabátě.

Tehdejší vztah rodiny k Jiřímu mi připadal jako zahraný podle Kafkova románu *Die Verwandlung* – Proměna. Tam celá rodina, vyvedená z navyklých pořádků, protože se syn náhle proměnil v obrovského švába, ukřívá ubožáka před ostatním světem a marně se snaží najít pro něj nějaké místo ve svých rodinných citech. Náš otec se pokusil aspoň o něco praktického. Poprosil vinohradského rabína, jemného a vzdělaného doktora filosofie, aby Jiřímu domluvil, a doufal, že taková náboženská autorita zavede bratra do umírněných kolejí. Jenže bratr odešel i jen mluvit s tímto neznabožem, který čte každý den noviny a jiné věci tištěné nehebrejskou abecedou.

Konečně se však za nějakou dobu přece přizpůsobil pražským požadavkům. Kabát si dal poněkud zkrátit, takže se nelišil mnoho od surchníku, pořídil si také obyčejný černý klobouk a nenasazoval jej tolik do týlu, pejsy si rozpletl a přihladil za uši. Pravděpodobně mu to poradili jeho židovští

přátelé, které opět v Praze vyhledal a od kterých si teď nosil kabalistickou literaturu, s kterou se seznámil u chasidů.

Ale svých zvyků doma nezměnil a s námi druhými se ani dál mnoho nestýkal. Odpověděl, když jsme na něj promluvíli, sám však rozhovory nezačínal. Snad jsme to odcizení zavini-li my, nevěděli jsme, jak k němu přistupovat. Někdy jsme do svých řečí vkládali soucit, někdy apelovali na rozum, často důrazně, ba netrpělivě. Kdežto Jiří by asi byl žádal, abychom s ním jednali tak, jako by jeho počínání bylo naprosto přirozené, kdežto naše jako by bylo pod úrovní přirozenosti. Ovšem pak bylo těžké, abychom se nějak setkali.

Ani po letech mi nechtěl vysvětlit, co tenkrát cítil a myslil. Nepřiznal se, že tehdy, mystik a vizionář, který se odřekl všeho pozemského a vznášel se ve vysokých sférách, cítil se hrdě jako bezmála budoucí světec, jen co zaslechne volání, a námi, hrubými nevědomci, připoutanými k hmotným věcem, že asi důkladně opovrhoval. Po letech jen s úsměvem mávl rukou, jako by tím chtěl odvanout sen minulosti.

Tehdy pobyl ještě nějaký čas doma, potom opět si začal chystat kufřík na novou cestu k svým chasidům. Činil to tentokrát s takovou radostí, že ji nechal pocítit i ostatním. Rozloučil se s námi se všemi velmi srdečně. Byl rozradostněn – ale dověděl jsem se to až z jeho knihy – protože se mu v naší kuchyni zjevil v noci belzský rabi a pozval ho k sobě.

Byl v Belzu zase několik měsíců, když začala v roce 1914 první světová válka. Celý dvůr belzského rabího se octl nyní na samém bojišti, naštěstí se zachránil odchodem do Maďarska. Tam také Jiřího zastihlo předvolání k odvodu a pak odvolání do Prahy, aby u pluku nastoupil vojenskou službu. Já jsem byl na východní frontě jako lékař. Náhodou jsem však roku 1915 dostal svou první dovolenou, a když jsem přijel domů, zastihl jsem Jiřího ve vojenském vězení. Měl svou vojenskou službu velmi těžkou. Vstával ráno hodinu před kasárenským budíčkem, takřka v noci, aby se mohl

řádně pomodlit, a krmil se jen chlebem, snad ještě i cibulí, protože nic z vojenské kuchyně by nevzal do úst. To všechno by mu armáda dovolila. Ale protože žádný Žid nesmí v sobotu nic nosit, odpíral vzít v sobotu pušku do ruky nebo konat jakoukoli práci. Z toho koukal vojenský soud s těžkými následky, a bratr své naděje zhoršil ještě tím, že přestal odpovídat na otázky a dokonce vůbec mluvit. Vrátil jsem se právě včas a mohl jsem lékařům, kteří vyšetřovali jeho duševní stav, poskytnout tolik anamnetických dat a svědectví o jeho dřívějším chování, že ho poslali domů jako chorého duchem. Jiří byl přesvědčen, že belzský rabi vykonal zázrak a vysvobodil ho z vojenské služby. Když jsem mu vykládal svůj podíl na jeho vysvobození, prohlásil, že zázrak snad byl v tom, že jsem vůbec dostal z fronty dovolenou. A to mohlo být pravda.

Pak nás válka od sebe oddělila na pět roků. Na jejich počátku jsem se ocitl v krajích, kde předtím pobýval Jiří. Válka táhla haličskými vesnicemi, propadávajícími se do bláta nebo do plamenů. Viděl jsem ty židovské a chasidské osady, jejich neskonalou bídu, úzkost a zoufalství jejich obyvatelů, kteří nechápali, proč se děje toto ničení a vraždění a proč dopadá právě na jejich hlavy. Prchali zoufale z přifrontových krajů pěšky, s ranci na zádech, nebo na trakařích před sebou tlačili pár peřin a domácí nářadí, málokdy pomalu jeli na vozících tažených hubenými koňmi, plných dětí a ubohého majetečku. Těžko jsem si po letech mohl srovnat tyhle drásavé obrazy šílené hrůzy s naivní, bezstarostnou, skoro dětskou radostí, v které žili před válečnou katastrofou, a která byla spodním tónem všeho života chasidů, jak je bratr líčil ve své knize.

Jiří, když byl propuštěn z vojska, vrátil se k belzskému rabimu a prožil s ním v zázemí ostatek války. Na podzim 1918, když se rakouská monarchie rozpadla, stali se bratřovi belzští přátelé příslušníky nové Polské republiky a bratr nové

Československé. Každý se vrátil do svého domova, a od nynějška je dělily nové státní hranice.

S Jiřím jsem se setkal až v roce 1920, kdy také já jsem se vrátil. Kupodivu, jeho zevnějšek byl, abych tak řekl, zcela evropský. I jeho vztahy k rodině se nějak urovnaly. Vyptával se mě se zájmem na moje válečná dobrodružství a vyprávěl mi o svých zkušenostech. Nevzdával se však v ničem svého náboženského citění, ani všech zvyků, ani některých, které převzal teprve od chasidů. Když například mluvil s nějakou ženou, zatím se ještě pořád díval stranou a ovšem nepodal jí ruku. Ale teď už nenosil klobouk stále na hlavě, v bytě měl místo něho sametovou rabínskou čepičku a po pejzech už nebylo ani stopy. Na stravu chodil do kteréisi chasidské jídelny v Praze, některé skupiny chasidů se totiž zachránily až tak daleko, a doma, jako dřív, si vařil kaše na kahánku. Ne tak zarputile jako před lety. Tentokrát i mne na ně často zval, aby mě přesvědčil, že jsou zcela chutné.

Nejvíce mě však překvapilo, když jsem poznal, čím se obírá. Studoval nyní knihy tištěné nehebrejským písmem, české i německé, a studoval něco jiného než Talmud. Tentokrát to byly spisy Sigmunda Freuda a jeho žáků. Shromáždil si jejich veškerá dosud vydaná díla, i co bylo otištěno v psychoanalytickém oficiálním časopise *Imago*, který vycházel ve Vídni. Měli jsme teď nad Freudem dost látky ke společným rozhovorům. Jenže mě Freud tehdy víc zajímal jako literární zjev a jeho učení jako úžasně fantastická hypotéza, kdežto bratr přijímal Freudovy objevy jako vědecky platný axiom. A začal freudovskou analýzou rozebírat podstatu židovských obřadních i kultických zvyků, hledat podvědomé prameny židovské mystiky, ba dokonce i prapůvod celé náboženské ideje. Byla to překvapující podívaná, jak studoval, u jedné ruky rozevřenou knihu velkého moderního psychoanalytika, a vedle druhé ruky rozevřený foliant starodávného Talmudu nebo častěji nějaké židovské mystické dílo, *Zóhar* například.

Výsledky svého nového zájmu pak uveřejnil roku 1923 v knize *Die Erotik der Kabbala* a později v několika článcích otištěných v *Imago*. Vycházely německy, v Čechách se dosud málo vědělo o Freudovi, a ještě méně by se kdo staral o takové speciální spojení psychoanalýzy s židovským náboženským učením. Překvapilo mě v Jiřího pracích, že se nerozpakuje židovské náboženství a jeho původ spojovat se stejnými archaickými zjevy fetišů, totemů a tabu, na jakých Freud dokládá prahistorické podvědomí lidských společenských vztahů a zákonů. Že stejně neváhá židovské symboly, skoro posvátné, jako modlitební řemínky nebo znamení na veřejích, uvádět v souvislost s nejpřimitivnějšími pračlověčími kultickými idoly, které měly podobu pohlavních údů. Ba dokonce, že po freudovsku vyvozuje z erotiky i nejduchovnější zákony a vrcholnou etiku židovské víry. Zdálo se mi podle mého laického úsudku, že v těchto vývodech každý pravověrný Žid najde mnoho kacírského a mnoho rouhavého. A přece jsem viděl, že Jiří vytvářel takové úsudky s úplnou nevinností, že měl z každého svého objevu v Talmudu stejnou radost, jakou asi měli jeho dávní vykladači. Nepochybuji, že jeho nesplnitelným ideálem bylo, aby také směl tyto nové poznatky zapsat, vlastně otisknout drobnými písmeny na kraj talmudického textu, a získat si tím čest a slávu jako jeho středověcí předchůdci – komentátoři.

Nepamatuji se, jakými kritikami byla jeho kniha přivítána a zdali si jí vůbec v Praze někdo povšiml. Jeho práce mu nevadila a jeho zbožnost a učenecká pověst mu pomohly, že byl ředitelstvím pražské židovské školy jmenován na ní učitelem, hlavně k velké radosti otcově, že konečně také tento syn má stále zaměstnání. U svých žáků byl prý učitelem velmi oblíbeným, protože byl k nim shovívavý a vždy plný humoru. Zato méně byl oblíben u představenstva školy, protože byl velmi neúřední a nedochvilný, jeho hodiny nikdy nezačínaly přesně, a když ho něco plně zaujalo v jeho soukromé práci,

nepřišel vyučovat třebas několik dní. Měl proto s představenými časté spory, několikrát dostal výpověď a stejněkrát byl zase vzat na milost.

O takových nucených prázdninách si zajel například jednou do Palestiny. Jel tam spíš jako historik než jako poutník nebo případně budoucí osadník. Vrátil se dojat krásami země a úsilím průkopníků židovské domoviny, ale, jak vidět, zakotvil v Praze už nadobro. Jinou cestu vykonal do Paříže, kde pobyl několik týdnů, které strávil hlavně v muzeích, protože o jiných rozkoších Paříže nevyprávěl.

Nakonec se s učitelováním vůbec rozešel. Nu, zle mu nebylo, bydlet mohl s rodiči, já měl slušné příjmy ze svých divadelních her, bratr Josef také měl prostředky, tedy jsme mu dost štedře poskytovali na jeho potřeby. A nějaké sumičky si články a překlady přece jen vydělal. Měl velký lingvistický talent. Kromě mateřštiny znal dokonale hebrejsky a jidiš, výborně aramejsky, arabsky, německy, francouzsky a anglicky, četl bez slovníku v několika jiných jazycích a vídal jsem ho v jednu dobu i nad velkými fotografiemi tabulí pokrytých klínovým písmem, které luštil. Hebrejsky napsal a vydal v Praze knížku svých veršů *Pijutim ve šire jedidut* (Básně a písně přátelství), a prý se zcela klasicky a básnicky čistě vyjadřoval biblickým jazykem. Zajímavé, že to byla až po celém století zas první knížka hebrejských veršů, která byla tištěna v staré pražské židovské knihtiskárně.

Pomalu se zbavoval i těch všelijakých bigotních a vedlejších zvyklostí, a přece zůstával upřímně věřícím Židem. Teď, po letech, už například koupel nepokládal za pouhý rituální obřad, ale také za hygienickou potřebu. Ženám nejen že podal ruku, říkalo se o něm dokonce, že je velmi dvorný, hlavně k starým dámám. Oblékal se neobyčejně pečlivě. Ovšem když mne přišel navštívit, vypil si u mne jen kávu a nikdy nezůstal na večeri. Na stravu stále docházel do řádné košer jídelny, kterých v Praze bylo několik, a výborných. Hodně

četl, znal všechny zajímavé novinky ze všech světových literatur. Chodil opět i do divadla, nezameškal žádnou z mých premiér. A velmi často navštěvoval koncerty. Začal také sám hrát na housle. Základy se naučil u učitele, ale pak pokračoval jako samouk. Byl asi velice nadaný. Neviděl jsem ho hrát z not. Nejráději se procházel po pokoji a improvizoval bohaté variace na hudební motivy z klasiku, z židovských nebo z negerských zpěvů, z české hudby a ze slováckých písní. Hrál čistě, lehce, přitom vášnivě, akcentoval bouřlivě rytmus, rozmachoval se smyčcem jako cikán.

V létě se chodil koupat do Vltavy, plaval rád, a v zimě bruslil. To byl sport, v kterém dosáhl jakéhosi mistrovství, a často jsem se chodil s dětmi dívat na zamrzlou Vltavu, jak jejich strýc bruslí, tančí na ledě a vůbec ukazuje všechny finesy tohoto sportu. Napsal prý i učebnici o krasobruslařství, mně se tím nepochlubil a vyšla asi pod důkladným pseudonymem, protože jsem ji nemohl vypátrat.

Prátele měl vždycky. I po svém návratu z Belzu v roce 1915 si je dovedl nalézt. Spřátelil se s Franzem Kafkou a procházeli se spolu dlouho do noci starou Prahou. Kafka našel v Jiřím spřízněného ducha, jeho deník obsahuje několik chasidských legend, které mu Jiří vyprávěl. Nyní obnovil stará přátelství a našel nová. Někdy přicházel domů až v ranních hodinách a v lehké náladě. Z dřívější si zachoval svou mírnost, trpělivost a připojil k nim později přijatou chasidskou bezstarostnost o hmotné poměry. Rozmnožil tyhle dobré vlastnosti ještě o humor – i své pedagogické nezmary a občasnou nezaměstnanost snášel s humorem.

Po roce 1930 začal tisknout některé své chasidské příběhy a legendy. Vycházely jednou za rok v Židovském kalendáři. Byly psány česky, to nebyla už kabalistická učená literatura pro hrstku odborníků, jaké by u nás našel. Tyto příběhy byly určeny právě pro prosté čtenáře, a hlavně pro české

čtenáře, a měly jim povědět o Židech něco jiného, než co se nacistický antisemitismus snažil pašovat přes československé hranice. Byly dílem srdce, nikoli mozku, rostly z osobních prožitků, vztahů a z lásky. Chtěly a vyžadovaly všechnu básnickou schopnost jazyka, aby to vše vypověděl, tedy jakým jiným by je bratr mohl vyprávět?

Teprve však v roce 1935 mi přinesl objemný svazek popsaných listů, kde na prvním už stálo Devět bran. Že prý mu jeho črty vyrostly na celou knihu, ale bojí se, že její stylizace je velmi nedokonalá, tedy já, jako zkušený spisovatel, abych mu ten neobratný sloh opravil.

Pustil jsem se do čtení a na stylizaci jsem zprvu vůbec nemohl ani myslit. Prostě mne chytily děje, příběhy, líčení, vyprávění, nechal jsem se unášet jejich fantaskností, exotičností a vůbec celou jejich originalitou, a četl jsem a četl. Jejich mystika nebyla mlhavá a těžko luštitelná, divy a zázraky, které oprádkala, nebyly pranic patetické a ohromující. Naopak, tím, jak byly zcela přiměřené lidským rozměrům, byly milé, prosté.

Legendy vypravovaly o světcích, zázračných rabínech, kteří takové divy dokáží. Jenže tihle světci jsou s Hospodinem skoro v intimních stycích, dovolí si být k němu bezmála drzí, takže nakonec nějaký ten boží zázrak vypadá jako sousedská výpomoc. Vypravují o chasidských lidičkách, o zvláštních dětech božích, kteří pro svou nesmírnou zbožnost mají vzácnou privilej, že si smějí prostřednictvím svých světců vyžádat od přízně nebeské všechno, co potřebují k životu. Avšak jejich život je tak skromňoučký, a prosby jsou podle něho, takže ty vyprošené maličkosti by se mohly poříditi i bez zázraku, tak je to všechno krásně lidské a pozemské.

Teprve když jsem si dosyta pochutnal na obsahu, začal jsem také přemýšlet o stylizaci, jak ode mne bratr žádal. Že měl o ní nějaké pochyby? Vždyť, cítil jsem z každého řádku, jeho legendy působí tak kouzelně proto, že jsou legendářsky

kouzelně vyprávěné. Běda, nejmenší změna v tónu, v spádu, v lehkosti, v prostotě i v neobratnostech, ve volbě a v rozestavění i v pomíchání slov, a už by se kousek jejich půvabu setřel. Vypravěč spojuje naivní rafinovanost, která je základem všech židovských anekdot, s rafinovanou prostotou, jakou bývají obdařeni největší židovští umělci, Heine například nebo Chagall. Předě své vyprávění stále ze dvou nití. Jedna je usměvavá skepse velmi dospělého člověka, povídajícího dětem o neuvěřitelných zázracích pohádkových rabínů. Druhou, současnou nití je ten dětsky prostý a důvěřivý posluchač, který naprosto věří každíčkému slovíčku, jež slyší. A autor vypravuje přirozeně, živě, osobně, málemže zároveň vidíte jeho mimiku a gestikulaci, úsměvy a šibalské pomrkávání, mluví přímo z úst k uchu, se všemi pauzami, kadencemi v píanech a ve fortech, jako by bezprostředně před posluchači seděl pohádkář někde na orientálním bazaru. Rovněž kompozice celé knihy byla úměrná obsahu, a naivní veršičky s asonancemi příběhy zahajovaly a rozehrávaly mezi nimi jakási hudební intermezza. Tak kniha tvořila jednotný celek jako nějaká chasidská Tisíc a jedna noc.

Takže žádné úpravy. Co rukopis potřeboval, byl jen vhodný nakladatel. Nějakou dobu to trvalo, proto kniha vyšla až v roce 1937. Toto datum ji zaneslo již do zneklidnění, které tehdy začalo otřásat Evropou. Kniha byla českými čtenáři přijata s velkou pozorností. V jiné době by se pro své originální téma a pro své vysoké vypravěčské umění dočkala dalších vydání a jistě by byla přeložena do jiných jazyků. Takhle byla pro události, které se blížily a které se dostavily, omezena jenom na originální edici. O půl druhého roku později, za nacistické okupace, patřila už mezi zrušené umění a náklad byl ničen. Zachránilo se jen málo exemplářů, které věrní čtenáři ukryli před domovními prohlídkami.

Tu potřebu povědět svým krajanům, a právě v těch dobách, něco spravedlivého o Židech, jako to vyprávělo Devět

bran, splnil Jiří ještě tím, že napsal populární knížečku o Talmudu a o jeho vzniku. Vybral z něho a přeložil do češtiny sto ukázek starožidovské moudrosti a příkazů, jejichž humanismus byl důkladnou protiváhou surovostem nacistického rasismu.

A aby české čtenáře seznámil s židovskou světskou kulturou, přeložil do češtiny výběr z hebrejských básníků od jedenáctého do osmnáctého století. Je jistě velmi obtížné překládat verše vůbec, a zvlášť starých židovských básníků s jejich četnými archaismy a odchylkami od klasických forem. Myslím však, že Jiřímu, znalci všech jemností češtiny a hebrejštiny, básníku, který básnil v obou jazycích, se podařilo v překladech zachovat i krásu staré poezie i to specificky židovské, čím se hebrejšti lyrici, minesengři a elegici lišili od svých křesťanských současníků. Kniha těchto překladů se jmenovala Zpěvy zavržených a vyšla poprvé v roce 1938, podruhé v únoru 1939. V bratrově výběru je také uveden překlad bolestné elegie, složené pražským lékařem Avigdorem Karo, který byl jedním z mála Židů, přeživších krveprolití v pražském ghettu v roce 1389. Jeho žalozpěv se čte dodnes o Dni smíření v pražské Staronové synagoze. Tragický přívalstek, který bratr vybral pro své zpěvy, nebyl zvolen náhodně, a skoro šest století starý žalm rebe Avigdora Kara zněl v tomto svazečku téměř prorocky.

Proroctví se vyplnilo v předjaří roku 1939, když německá vojska okupovala Československou republiku. Odňali jí ovšem všechny svobody a všechna práva, a pro Židy nadiktovali navíc norimberské zákony, první krok k pozdějšímu vraždění v Terezíně a v Osvětimi.

Začátkem července jsem uprchl do Polska a odtud do Francie. Bratr Josef volil sebevraždu před pozvolnou smrtí v koncentračním táboře. Rodiče zemřeli ještě v klidné době, kdy se zdálo, že svět bude, ne-li navždy, tedy dlouhá a dlouhá

léta žít v míru. Jiří na podzim roku 1939 odjel na Slovensko, odkud byly ještě nějaké vyhlídky na záchranu. Podplacené gestapo tam totiž přimhouřilo oči, když si Židé začali organizovat cestu po Dunaji s cílem Cařihrad a potom Palestina, dunajský tok byl v této době ještě stále tak trochu neutrální. Přes tisíc uprchlíků, od novorozenát do starců, vyjelo tedy začátkem listopadu v poříčních parnicích a pak v železných nákladních baržách, tažených remorkéry.

I při nejpomalejší plavbě mohli do tří neděl dojet k dunajskému vtoku do Černého moře, kde by už byli mimo dosah gestapa. Ne však, dokud pluli po Dunaji. Beztak pomalá plavba byla pod nejrůznějšími záminkami ustavičně zdržována, jako by pohyb lodí byl odněkud takhle dirigován. A když už lodi dopluly do samé dunajské delty, opět zasáhly nacistické prsty a lodě byly zdrženy v přístavu Sulině, na krok od svobodného moře. Naneštěstí ještě předčasně udeřily mrazy, jaké v těchto končinách nebývají. Řeka hluboko zamrzla a lodi v ní. Teď byli uprchlíci uvězněni v železných baržách leckdy při třiceti stupních Celsia pod bodem mrazu, bez nejprimitivnějšího otopného zařízení a při nedostatečné stravě. Vznikly epidemie dyzentérie, těžké influence, zápalů plic, a ovšem se všemi komplikacemi a s četnými úmrtími.

O tom všem mi psal bratr do Paříže, byl to skoro div, že dopisy došly, a žádal pomoc pro všechny.^{1/} Na začátku války přece jen ještě trvaly některé mezinárodní instituce, Červený kříž, YMCA, Komise pro dunajskou plavbu, různá židovská katolická a kvakerská dobročinná sdružení. Uvedl jsem se svými přáteli kdejakou do chodu. Ale nejplatnější byla přímá pomoc našich krajanů usdlých v Rumunsku, kterou přivolal můj švagr, a zákrok našeho velvyslance u britské vlády, aby byly nešťastníkům vypraveny na pomoc lodi. A přece to

^{1/} Pozn. redakce: viz Dopisy Jiřího Langra bratru Františkovi v knize Jiří Langer: Studie, recenze, články, dopisy, Sefer 1995.

trvalo ještě do půli února, než byli jimi vylámaní z ledového zajetí a dovezení do Cařihradu.

Tak byl zachráněn i Jiří, možno-li mluvit o záchraně. Snílek jako vždy a ve všem, ani na cestu se pořádně nepřipravil a nevybavil. Zavazadla si naplnil svými nejmilejšími knihami, dvě stovky jich s sebou vezl, a proto neměl ani myšlenky, ani místo pro teplé prádlo a oblečení a pro nějaké zásoby. Mrzl a hladověl víc než druzí, a jeho zápal plic byl hned komplikován těžkým zánětem ledvin. Když konečně byl přenesen na záchrannou loď, byl již na konci svých sil. Nefritida brzy došla do vlekého stavu a proměnila se v smrtelnou nefrózu.

O bratrově životě v Palestině vím z dopisů, které mi psal do Anglie. Trocha zdraví se mu vrátila, když přistál na touženém břehu a byl v telavivské nemocnici nějaký čas léčen. Život neměl snadný. Jako všichni uprchlíci z Československa, kteří nebyli schopni pracovat, dostával od našich úřadů v Palestině aspoň maličkou podporu. Časem se jeho stav opět zhoršil a musel znovu a ještě několikrát do nemocnice. Naštěstí, když se překonaly první válečné překážky v této části zeměkoule, mohl jsem mu z Anglie pomáhat. Překládal do hebrejštiny své chasidské legendy a pomýšlel také na další sérii českých příběhů o chasidských světcích. Pro sebe, aby přinesl trochu jasu do svých smutných myšlenek, psal opět hebrejskou poezii a otiskoval své básně v časopisech. Byla mezi nimi i báseň o Praze, o Staronové synagoze. Jeho verše měly živou a srdečnou odezvu.

Leckdy byl nemocí tak vysílený, že nemohl ani číst. Listy, v kterých líčí své utrpení často se záklitem humoruplné statečnosti, mě dojímalý nejvíce tam, kde si zadoufal, že se uzdraví nebo že se aspoň dočká návratu do Čech a setkání se mnou, s mými dětmi, kdežto já přece, jako lékař, jsem věděl... Žil tak aspoň konec života v příznivém suchém palestinském klimatu a v kousku svého dávného snu. Rád

unikal z Tel Avivu do přírody, rád jezdil odtud do Jeruzaléma, a kdykoli se zmínil o kráse palestinské krajiny, jeho pero se téměř zbožně rozehřeje. Nepsal mi mnoho o lidech. Ale měli ho rádi. V nemocnici známí i neznámí ho zandášeli květinami.

Jeho nejlepším přítelem byl spisovatel Max Brod a jeho manželka. S Brodem si dobře rozuměli a oba také měli společnou nostalgii po Čechách a po Praze. A Brod zůstal Jiřímu věrný; když byl pak bratr pochován na telavivském hřbitově, staral se o jeho hrob, o jeho literární pozůstalost, hlavně o knihy, které bratr odkázal telavivské knihovně. Jiří zemřel 12. března 1943. Když umíral, ale ještě byl při plném vědomí, Brod mu přinesl korekturu knížky, do které bratr sebral své hebrejské básně, psané v Palestině. Je to knížečka na prostém papíře a prostě tištěná. Ale jméno, které jí dal, ukazovalo, jak velikou útěchou a lékem jeho ranám byla trocha poezie, kterou všemu navzdory v životě nalézal. Knihu pojmenoval *Meat cori*, což znamená Troška balšámu.

Hrob Jiřího v Tel Avivu označili jeho přátelé skromným kamenným náhrobkem. Knihou *Devět bran* si však postavil pomník skvělý. Je to pozoruhodné, originální dílo, jímž se bude honosit česká literatura, a zároveň je to autentický dokument pro dějiny Židů.

Ale jako by měla osudem přičenený ještě jiný smysl, jako by jí po jejím zrodu určily dějiny ještě jiné poslání: Stala se nesmírně tragickým a smutečným památníkem vztyčeným nad velkým, pochmurným chasidským hřbitovem. Přes chasidská sídla, přes kraje, vsi a městečka, v kterých žili, Belz, Ropšice, Ližensk, Kotsko a jiná a jiná, se od té doby, co bratr v nich přebýval, převládalo tolik válečných vln jako nikde jinde v celé Evropě. Už za první světové války, a dokonce ještě po ní, kdy všude jinde byl mír. Pro armády i pro hordy byla bezbranná židovská čtvrť vždycky sice chudou, ale

nejsnadnější trofej. Za druhé světové války se zkáza začala upádem Němců do Polska a vražděním Židů s příšernou nacistickou důkladností. Z těchto krajů, od světa odříznutých, jistě zahynulo v koncentračních táborech Židů víc než devadesát procent, jak se odhaduje jejich vyvraždění pro ostatní území v Evropě. Dnes o chasidských osadách není nejmenších zpráv. Všecky ty drobné obce, každá jako samostatné království, v kterých ve jménu božím vládli rabi-svěťci, všecky ty slavné modlitebny a univerzity v chatrných a přikrčených chalupách, to všechno se proměnilo v zříceniny nebo ve spáleniště. Všichni ti chudí, pokorní a šťastní lidičky boží, nejvíc bezbranní ze všech bezbranných, nejmírumilovnější národ na světě, ti všichni zahynuli válkou.

Snad někde v Izraeli, snad v New Yorku, se mezi Židy najde desítka starých chasidských věřících, kteří ještě zachovávají zvyky přinesené ze starých domovů. Ale to jsou už jenom reminiscence. Pod modrým nebem Izraele ani v populárním ruchu Brooklynu už nemůže trvat mystická skutečnost, jakou chasidský nárudek mohl prožívat jen ve své haličské odloučenosti od světa a od doby, v chudobě, ve které si všichni byli rovni, v svobodě, v níž byli podrobeni jen vůli boží, a ve vznešenosti, která na jejich obce padala z moudrostí a ze zázraků jejich posvátných rabínů. Jak je ještě naposled zachytil a jak jim tím věčný pomník postavil a na věky jejich památku uchoval ve své úsměvné knize můj bratr Jiří.

FRANTIŠEK LANGER

Chasidů tajemství

XXXXXXXXXX

Až si mou knížku sedmkrát přečtete,
řeknete, snad ne neprávem: „Je to špatná
kniha; jedna příhoda se mi v ní však líbila.“

Která ? – Každý řeknete jinou.
Každý podle kořání své duše a podle zákmitu světů,
jimiž právě té noci letěla jeho
Země.

*Pražský mládenec
mezi chasidy*

Obrázků z denního života je na těchto listech poskrovnu.
Spíše se vám bude zdát, že jste na chvíli přeneseni do
daleké exotické země, v níž rostou jiné květy a svítí jiné
hvězdy. Do pradávných dob, v nichž skutečnost byla snem
a sen skutečností.

A přece není tomu zcela tak. Vše se událo v našem
nejbližším sousedství a nedávno; téměř před chvílkou.
Neboť co jiného než chvílka je sedmdesát, sto padesát let
v slovesné tvorbě, která se smí zhlížeti v zrcadle dějin více
než třítisíceletých!

Neschůdná je cesta do říše chasidů. Cestovatel prodírající
se houštinami pralesů, nezkušený a nedostatečně vy-
zbrojený, není větším odvažlivcem než ten, kdo se odhodlá
vniknouti do světa chasidského, nevzhledného, ba odpuzu-
jícího svým podivínstvím.

Jen málo dětí Západu tuto cestu vykonalo. Sotva tolik –
když o tom přemýšlím – kolik je prstů na ruce, která píše
tyto řádky.

Devatenáctiletý hoch, vychovaný jako všechna tehdejší
mládež v dohasínajících tradicích své generace předváleč-
né, opouští v roce 1913 Prahu, puzen tajemnou touhou,
kterou ještě ani teď, po odstupu tolika let, si nedovede vy-
světlit, a odjíždí jednoho letního dne na Východ, do ciziny.

Tuší, čeho tím dnem pozbývá?

Evropské civilizace, jejího pohodlí a vymožeností, životních úspěchů, jimž se říká kariéra? Tuší, že jeho duše nebude už nikdy schopna plně procítit verše, které až do té doby tak rád čítával, že od chvíle, kdy poprvé uslyší rytmy chasidských zpěvů, budou jimi navždy přehlušena všechna kouzla hudby, a že všechno krásné, co až dosud vnímalo jeho oko, bude mu napříště zpola zastřeno mystickým závojem Vědění dobrého a zlého?

Sotva tuší, že ve chvíli, kdy se domnívá, že dospěl k cíli, teprve pro něho počíná nejneshodnější část jeho pouti. Neboť brána do říše chasidů se před nikým neotvírá rázem. Je uzavřena dlouhým řetězem strádání tělesného i duševního. Ale ten, kdo do ní jednou nahlédl, nezapomene nikdy bohatství, které tam spatřil.

Skrytí zrakům světa jsou vládcové této říše. Jejich záračné činy a všemohoucí slova jsou tu čímsi podřadným. Lem závoje, v nějž se hálí jejich bytost, zatímco tvář je od nás odvrácena kamsi k dalekým tišinám absolutna. Jen slabý odlesk jejich duší dopadá na naše příliš hmotné stíny. Avšak ještě dnes, po letech, vybavují se mi všechny ty postavy napořád. Nejen ti, které jsem osobně znal, nýbrž i ti, o nichž jsem toliko slyšel a četl v starých hebrejských knihách, ožívají přede mnou v celé své velikosti a síle. Cítím, že jsem přemožen. Così mě nutí, abych se chopil pera a vypsals vše věrně, jak nejlépe jen dovedu.

Je pátek odpoledne. Městečko *Belz*, židovský Řím, se připravuje k uvítání šabesu.

Městečka východní Halice mají všechna stejný ráz už od staletí. Bída a špina jsou jejich charakteristickými vnějšími znaky. Nuzně odění ukrajinští sedláci a selky, pejzati Židé v rozedraných kaftanech, řady dobytka a koní, husy a velcí vepři pasoucí se nerušeně na náměstí. Belz se liší od

ostatních míst jedině svou proslavenou synagogou, svou neméně slavnou učebnou a velikým domem belzského rabína. Tyto tři budovy uzavírají náměstí ze tří stran. Jsou to prostá stavení. Ale v tomto chudičkém, zapadlém kraji světa jsou opravdovými památkami. Belz má něco přes tři tisíce obyvatel. Polovina z nich jsou Židé.

Dlouhé letní odpoledne. Ještě šest nebo sedm hodin, než nastane soumrak, kdy se začíná šabes a kdy přísné náboženské předpisy zapovídají vykonávání i nejlehčí práce. A přece jsou už nyní obchody zavírány, krejčí odkládají jehly a nádeníci – pejzati jako ostatní – motyky a rýče. V chýších končí hospodyně přípravy pro sváteční den.

Muži spěchají do lázní. Po parní lázni se noříme – vždy několik najednou – do malého bahnitého bazénku, mikve, vlastní rituální koupele. Jako na posměch veškeré hygieny „očisťuje“ se v něm sta těl od ducha všedních dnů. Jeho voda, jako vůbec všechna voda v Belzu, zapáchá sírou a naftou...

Ačkoli je dnes na všech stranách tolik chvatu, ví už celá obec, že do Belzu přišel búchr, tj. hoch, až z Prahy. Sta otázek se na mne sype ze všech stran. Stojím v rozpacích, protože nerozumím ani slovu. Ještě nikdy jsem neslyšel mluvit jidiš. Neznal jsem až dosud tuto sloučeninu středověké němčiny s hebrejštinou, polštinou a ruštinou. Teprve později jsem se jí pozvolna naučil.

V domě rabího již planou šabesové svíce. Přicházím s druhými hosty – je jich dlouhá řada – abych světce poprvé pozdravil. Bylo mu řečeno, že jsem ten pražský hoch, ba vypravovali mu i velký div, totiž že jsem si vlastníma rukama dovedl uplésti (ovšem podle složitého předpisu) čtyři třepení na svém *lábcideklu* (škapulíři). Za tohle mé umění mě ještě jednou volá k sobě. Nanovo, tentokrát dlouho, mi tiskne ruku a laskavě na mne pohlíží. Dívá se jen jediným

okem. Druhé má slepé. Zdá se mi, že z jeho vidoucího oka vychází dlouhý paprsek světla, který mi proniká ledví.

Je to statný, vysoký kmet širokých ramen, stařec nevšedního patriarchálního vzhledu. Oděn je v bezvadný hedvábný kaftan, na hlavě má, jako všichni ostatní muži, „štráml“, šabesový baret, z něhož visí kolem dokola třináct krátkých sobolích ohonů tmavě hnědé barvy. (Ve všední dny nosí *spodek*, vysokou a těžkou kožesínovou čepici rabínskou, podobnou čepici granátnické.)

Tak přivítal pražského hochy rabi *Jisúchr Bér Rokach* – čest budiž jeho památce. Přímý vnuk svatého reb Šúlema a snad už poslední jeho pamětník. Oslovuje mě přívětivým hlasem. Rozumím, že se mne vyptává na Prahu. Byl tam před mnoha lety se svým otcem, aby se pomodlili ve Staronové synagoze a navštívili hrob svého slavného předka, Velikého rabína *Leva*.

Prostorná belzská synagoga se zatím naplnila. Sta svíce plane. Vnitřek mi svým tvarem poněkud připomíná Staronovou synagogu pražskou. Mužové, většinou vysocí a dobře urostlí, staří i mladí, očekávají příchod rabiho, tiše rozmlouvajíce. Na rozdíl od všedních dní jsou všichni naprosto čisti. Jejich sváteční kaftany z černého hedvábí splývají až na zem. Starší mají na hlavě štrámlach a čpí z nich parfemovaný tabák, jež nosí v tabatěrkách. Někteří jsou z Uher, jiní až z daleka – z Ruska. Pro špatné cesty putovali celé týdny, než se dostali do Belzu, aby tam pobyli třeba jen jediný den. Nazítří, v neděli, vydají se opět na zpáteční namáhavou pouť. O příštím šabesu přijdou sem zase jiní.

Již dávno se zšeřilo, když do modlitebny vchází rabi. Dav se chvatně rozděluje, aby uvolnil cestu. Snad takhle se kdysi rozdělily vody Rudého moře před Mojžíšem.

Rychlým dlouhým krokem míří přímo k oltáři a podivná chasidská bohoslužba začíná.

„Děkujte Bohu, neboť je dobrotivý, věčné je milosrdenství jeho!“

Jsou to slova žalmu 107., jímž chasidé pozdravují každého pátku příchod šabesu. Tak ustanovil svatý *Baal-Šem*, když byl vysvobozen z moci pirátů na své nezdařilé pouti do Svaté země.

„Děkujte Bohu, neboť je dobrotivý, věčné je milosrdenství jeho!“

Do přítomných jako by náhle vjela elektrická jiskra. Až do té chvíle zcela klidný, téměř stísněný dav propuká náraz v divoký křik. Nikdo nezůstává na místě. Vysoké černé postavy pobíhají modlitebnou a míhají se ve svitu šabesových svící sem a tam. Hlasitě vykřikují slova žalmu, divoce gestikulují a zmítají celými těly. Nedbají, že vrážejí druh do druhu, nestarají se vůbec o nic, vše pro ně přestává existovat. Nevylicitelné vytržení je uchvátilo.

Sním? – Nikdy jsem nezažil nic podobného! Anebo snad přece?... Což jsem tu už někdy byl?... Vše je tak zvláštní, tak nepochopitelné! –

„Děkujte Bohu!... Jenž vysvobodil je z moci Nepřítele, ze všech zemí je shromáždil od Východu a Západu, od Severu i Jihu.“

Hlas starce před oltářem vyniká nade všechny. Vyjadruje – *vše!* Ve veliké radostné pokoře a současně v neskonale smutné touze jako by splýval s Nekonečnem. Jako by králův syn, po šest dní zavržený, předstupoval nyní opět před tvář svého královského Otce. Kaje se a šká pro naše viny.

„Bloudili pustinou, cestou necestou, nenalezali města osídleného. Hladovi a žíznivi, zastřena je duše jejich.“

Mocí světcovy modlitby jsou v této chvíli osvobozovány duše, jež pro své velké hříchy nenašly po smrti pokoje a byly odsouzeny k bloudění světem, a *jiskry* svaté Moud-

rosti Boží, které zapadly do Prázdnoty, když Bůh bořil ony tajemné světy, jež předcházely stvoření světa našeho, tyto jiskry jsou nyní pozdvihovány z propasti hmoty a vráceny svému duchovnímu Zdroji, z něhož byly kdysi vzešly.

„K Hospodinu volali v úzkostech a vysvobodil je z utrpení. Cestou přímou je vedl do města osídleného. Pobývající v temnotách, ve Stínu smrti, věžňové bídy a želez. Neboť vzdorovali slovům Božím a vnuknutí Nejvyššího zavrhl. I volali k Hospodinu v úzkostech a z utrpení je vysvobodil. Opěvujte milost Boží a jeho zázraky se syny člověka!“

Stařec před oltářem pozdvihuje pravici, jako by žehnal neviditelným příchozím. Z jeho chvějících se prstů jako by stékal hojivý balzám.

„Kdož sestoupili v lodích na moře, své dílo dokonají na vodách. On větru poroučí a bouře zvedá vlny. Jsou vynášeni až k nebesům a sestupují v propasti. Vrávorají jako opilí a všechna moudrost jejich je ta tam. I volají k Hospodinu v úzkostech a z utrpení je vyproští. Radují se utišení, on vede je do přístavu naděje. Nechť oslavují milost Boží a jeho zázraky se syny člověka!... A proto pojď, Milenče, Nevěsto vstříc, pozdravit sobotu spějme!...“

Postava kmetova se zmitá jako v křečích. Každý záchvěv jeho mohutného těla, každé stažení jeho svalů jsou prodchnuty slávou Nejvyššího. Jeho dlaně se co chvíli setkávají v mystickém zatlesknutí.

Dav zbožných se vlní a proudí, šumi a vře jako žhavý proud lávy. Najednou, jako na povel, zůstávají všichni stát a obracejí se tváří k západu, k vchodu modlitebny, skláníce hlavy v očekávání. V tomto okamžiku vchází neviditelná Královna Šabes a přináší nám každému drahocenný nebeský dar: ještě jednu, novou, sváteční duši.

„Vejdí v míru, koruno Páně, za jásotu a veselí v nitro věrných lidu vyvoleného! Vejdí, Nevěsto, vejdí, Nevěsto, soboto, Královno!“

Vztyčujeme opět hlavy.

„Pojď, Milenče, Nevěsto vstříc...“

– Pobožnost končí. Vytržení opadlo, mystická vidina se rozplynula. Ta tam je všechna extáze. Jsme opět v tomto světě. Ale všečen ten svět je povznesen. V očích jiskří vtip a veselí. Je slavnostní, bezstarostná nálada – mír Královny soboty.

V řadě defilujeme před světcem a přejeme mu „dobrý šabes“!

Jak jsme všichni hladovi! – To dělá ta „druhá duše“ šabesová... Spěcháme do hostinců, abychom rychle pojedli a mohli se dostavit včas k světcově tabuli. Na hlubokém nebi ukrajinské stepi planou už dávno hvězdy. Jsou veliké jako pomeranče.

Ženy v modlitebně nebyly. Jejich povinností je rozsvítit doma svaté svíce šabesové a očekávat návrat manželů a synů. Přicházejí teprve v sobotu dopoledne – na náměstí jich potkáme celé hloučky – v starobyklých krojích, na nichž převládají barvy zelená, žlutá a bílá.

Než nepohlížejte si jich příliš! Ani ty babky ve fěrtoších nebo čepcích, ani děvčata, plavá i černá, prostovlasá! Mohly by si naši pozornost špatně vykládat a bylo by z toho nemalé pohoršení.

— Ve všední dny jsem většinou v *bes hamidrešu*, památné belzské učebně. Je otevřena ve dne i v noci všem vědyčtivým. Podle stěn stojí vysoké přihrádky, od podlahy ke stropu napěchované knihami. Též stoly jsou pokryty hromadami foliantů bez ladu a skladu. Každý si smí vypůjčit libovolný svazek a učit se v *bes hamidrešu*, kdykoli se mu zachce. Jsou tu ovšem toliko svaté, bohoslovecké knihy hebrejské. Jiných by se zbožný nedotkl. Znat třeba jen jedinké latinské nebo ruské písmeno je už nesmazatelnou skvrnou na duši. Od rána do večera sedím u knih a učím

se. Jen k večerní modlitbě anebo k jídlu na chvílku odběhnou. Avšak ani noci nejsou stvořeny k odpočinku, nýbrž – jak Talmud praví – k studiu Zákona Božího. Zlý hmyz mi to taky důtklivě připomíná, jakmile ulehnu. Zabít hmyz nesmím. Vím již, že by to byl hřích. Jdu tedy také v noci raději do učebny. Učím se nebo poslouchám, jak v druhém koutku učebny se učí někdo jiný, provázeje své studium melancholickým zpěvem. Šames, tj. kostelník, nám rozdál svíčky. Držíme je rozžaté v rukou, abychom při studiu neusnuli.

Jednoho odpoledne se nořím do rituální lázně jako před modlitbou, neboť toho dne jdu k světcům se svým „kvítem“. Kvítl je malý útržek papíru, na nějž jeden ze světcových písařů napsal jméno prosebníkovy a jméno jeho matky – nikoli otce! – místo původu a stručnými slovy, oč prosebník Pána Boha prosí. Světci nepřednášejí tedy chasidé svá přání ústně, nýbrž písemně. Na mém kvítku stojí: „Mordechaj ben Rikel mi-Prag, hasmúde be-limid ve-jiras šomá-jim.“ Prosím tedy Pána Boha o „vytrvalost ve studiu a v bohabojnosti“. Ani slova víc. Tak mi chasidi poradili. V před-síní a v jizbě světcově se už tisní – v Belzu je neustále tíseň – několik desítek prosebníků, většinou žen. Jedni přicházejí, aby se světec za ně u Boha přimluvil o zdar v obchodě a v živnosti, jiní, aby se nějaký nemocný uzdravil, opět jiní se obracejí na světce o radu, má-li být sňatek uzavřen, či nikoli. Mnohé a rozličné jsou potřeby lidu chasidského a jedině on, světec, může je svou přimlouvu u Nejvyššího uspokojit. Po přečtení některých proseb se světec vyptává na podrobnosti, než modlitbu pronese, než radu udělí. Některé prosby čte se zřejmou nevolí. Zejména žádosti o uzdravení. Při nich hubuje a odkazuje prosebníky na lékaře. Ale uzdravení přeje. Někdo přináší „matbe-je“. Peníz, který má světec nabít tajemnou silou, má potom

platnost „kmeje“, tj. amuletu. Světec klade peníz na stůl a opíše jím tři kruhy. Činí tak zřejmě nerad. Prosebník bere však peníz, posvěcený rukou světcovou, nazpět s obličejem zářícím radostí. Zároveň s kvítem obětujeme na stole světcově „podřen“, menší peněžitou částku, každý podle svých možností. Světec je *povinen* dary přijímat. Je to jedna z institucí svatého Baal-Šema a má to metafyzické pozadí. Když se totiž světec za nás nehodné u Pána Boha přimlouvá, táže se ho Pán: „A to ti na tom hříšníkovi záleží? Máš snad vůči němu nějaký závazek, synu nejmilejší?“ A tu může světec Bohu odpovědět: „Ano, mám vůči němu závazek. Ten člověk mě a mou rodinu podpořil.“ Tak je tedy ta naše peněžitá oběť jediným – ubohým – pojítkem mezi námi a světcem a nutným předpokladem vyslyšení našich modliteb. Proto přijímá světec dary. Chudým je zase ihned vrací. Od vyhlášených nevěrců světec darů nepřijímá vůbec. Zbožní, kteří bydlí mimo Belz, posílají světcově kanceláři své prosby a příspěvky poštou. V případech naléhavých třeba telegraficky. Ve chvíli, kdy úředník vyklepává telegram, je už prosebníkovi pomoheno, ač světec zásilky dosud neobdržel. Ti, kdož přijeli do Belzu z Uher, líbají světce ruku. Polští toho nečiní. Jsem poslední v řadě. Světec čte můj kvítl s nelíbenou radostí. Když vycházím z jeho jizby, očekávají mě už venku chasidé a přeji mi zdar: „Gic gepojlt!“ – „Ať jsi dobře pořídil!“

Když je měsíc v úplňku, léčí světec duševně choré. Stojí ve smutné řadě v jizbě světcově, jenž zatím hloubá v Talmudu při záři velikých svící. Znal jsem děvče, které tak bylo uzdraveno z chorobné trudnomyslnosti.

Na tvář ženy světec nikdy nepohlédne. Je-li nucen s ženami mluvit – například při přijímání kvítku – vyhlíží za řeči oknem. Ani na vlastní manželku, ženu poněkud tělnatou, ale dosud krásnou, nepohlédne. Pražský hoch si ovšem nedal ujít příležitost, aby jednou později, ve vzác-

ném nestřeženém okamžiku, nenahlédl klíčovou dírkou, když světec dlel s manželkou o samotě. Přišla se poradit se svým svatým manželem o domácích starostech. Mívali jich nemálo. Světec vyhlížel i tentokrát oknem s tváří odvrácenou. Jako by rozmlouval s cizí ženou, a ne s vlastní manželkou. – Talmud vypráví o jednom zbožném muži, který teprve při manželčině pohřbu poznal, že měla místo nohy – dřevěnou protézu. Ten člověk byl učitelem. – Potud Talmud.

– Oknem předsíně jizby světcovy je vidět daleko do ukrajinské stepi. Neuvidíš široko daleko ani stromku ani pahorku. Jen nepřehledná rovina. Bažina, po níž vede úzká stezka z prken. V dálce se lávka dotýká chudého políčka a spěje močálem dál, kamsi do neznáma. Po této lávce jdu, když jsem unaven pobytem v učebně, a na mezi onoho políčka uléhám. Jediný kousek přírody, jediné mé osvěžení v této poušti.

Nemohu vydržet. Tento život, tak odcizený celému světu, je mi nesnesitelný. Cítím veliký odpor proti tomuto puritánství, proti této nevědomosti, zaostalosti a špině. Prchám, odjíždím zpět do Prahy k rodičům. Ale ne nadlouho. Opět mě to táhne k mým chasidům.

Jedné noci nemohu usnout. Ležím tváří k dveřím kuchyně, to jest k Východu. Nechal jsem dveře trochu pootevřené. V kuchyni jsem předtím četl nějakou svatou hebrejskou knihu. Okna kuchyně jsou otevřena. Otevřena k Východu, tam, kde noc a den a ještě několik hodin cesty vlakem leží Belz... Marně mhouřím oči, abych přivolał spánek. – Náhle jsem oslněn září ostrého světla, které odkudsi vnika těmi pootevřenými dveřmi do mé temné ložnice. Co je to? – Vždyť vím, že jsem lampu zhasl a že v kuchyni nikdo není. Vytřeštím oči. Uprostřed té záře vidím několik kroků před sebou – *belzského světce*! Sedí ve své belzské jizbě a dívá se upřeně na mne. Na jeho výraz-

né tváři září ten jeho sotva znatelný, povznesený úsměv božské moudrosti. Nevím, jak dlouho zjev trval. Ale dosti, aby to mnou otřásl.

Jedu tedy znovu, tentokrát již pevně odhodlán. Nejsem již tak sám, jako jsem byl na své první pouti. Tentokrát jede se mnou druh, pražské dítě stejně jako já, který se rovněž rozhodl pro chasidismus.

Ono mé zření belzského světce tehdy v noci bylo velikou milostí. Teprve později jsem se to dozvěděl, když jsem o tom jednou chasidům vypravoval. Zřítí dosud žijícího světce takhle z dálky a ještě k tomu v bdění není sice u chasidů zjevem tak zcela ojedinělým, ale je projevem větší milosti Boží než například rozmluva s nějakým nebožtíkem nebo i s prorokem Eliášem.

My, „kteří to myslíme doopravdy“, nestravujeme se v hostinci jako ti, kdož „jen dojíždějí“ k belzskému světcovi. My náležíme k zvláštnímu tovaryšstvu, „chevre“, jehož členům se říká „jošvim“, tj. *sedící*, protože pobývají, sedí v Belzu trvale. Naše tovaryšstvo žije z drobných příspěvků, těžce vydobytych na majetnějších návštěvnících Belzu. Vaříme si sami. Jídlna je malá. Ve špinavé podlaze z neohoblovaných prken zejí hluboké díry. Tisníme se kolem stolu na úzké lavici druh vedle druhu. Nádobí je málo. My mladí jíme namnoze dva z jedné misky. Pouhýma rukama ovšem. Používat vidličky by bylo prostopášným novotářstvím. Menu není příliš bohaté. Dostáváme k obědu krajíc těžkého žitného chleba, misku nudlové nebo bramborové polévky, kterou ovšem jíme lžicemi, a nepatrný kousek hovězího, k němuž však nikdy nesmí chybět příloha velikých sviňských bobů. Starší se dělí o doušek vodky, již pijí všichni z jedné láhve (ačkoliv Talmud, vlastně Šulchan áru, z hygienických důvodů zapovídá dvěma osobám pít z jedné nádoby). Často míváme proslavenou belzskou kaši

z vonných hnědých krup pohankových, zvaných grečenr gráplach. Tato kaše chutná znamenitě. Někdy máme ryby. Malé běličky plné zrádných kůstek. Jsem povinen pomáhat v kuchyni ryby oškrabovat, když na mne dojde.

O šabesu je tíseň ještě větší. Pravá tlačence. Nejíme ve své menze; docházíme ke stolu rabiho. Dereme se k němu bezohledně, abychom přímo z jeho ruky přijali aspoň drobeček pokrmu, jehož se dotkl a kterého ochutnal. V každíčkém drobečku jeho sladkého kíglu (teplý moučník), v každé hrstce jeho mastného čúlutu (šólit), v každé kapce jeho domácího rozinkového vína je obsažen celý Ráj se všemi nebeskými slastmi. Proto ovšem, kdo pojí pokrmu, který světec posvětil, dosáhne dozajista blaha pozemského i věčného. Při stole zpívají chasidové šabesové písně, jimiž je Belz proslaven. Ty písně, jejichž střídavý rytmus je tancem veselí a smutku, zmatku a touhy. Před modlitbou po jídle vykládá rabi slovo Boží. Z každé nové pravdy, kterou světec vynese z hlubin Zákona, vytváří Bůh nová nebe. Světcův výklad je zároveň kázáním. Slyším jeho tichý, mystický hlas. Slova nerozeznávám.

O svátcích se tančí. Sta mužů uchopí druh druhá za ruku nebo položí rámě kolem jeho šíje a utvoří veliké kolo, které se otáčí houpavým tanečním chodem. Nejprve zvolna, pak rychleji a rychleji. Začne se tančit v učebně, ale po chvíli vytáhne celý zástup na náměstí a tančí pod okny rabiho. Tanec trvá nepřetržitě třeba hodinu i déle. Až do vysílení tančících, opojených neustálým opakováním stále jedné, mysticky zabarvené taneční melodie. Tak tančí sféry nadpozemských světů věčně kolem slavného trůnu Páně.

My mladí se svatého tance chasidů zúčastnit nesmíme. Přihlížíme a zpíváme, tleskajíce do taktu. Rabi tančí jen chvíli při dopolední bohoslužbě o podzimních svátcích. Tančí sám. V ruce přitom drží palmovou ratolest anebo

pergamenový svitek Zákona. Pohled na mystický tanec světcův naplňuje nás pocitem nábožné bázně.

Vůbec se vystříháme, abychom při bohoslužbách nechočili světci na oči. Jak vejde do učebny, srazíme se v jedno zamotané klubko, abychom mu uvolnili co nejvíc místa. Žádný opravdový chúsíd se k němu při modlitbě nebo před ní nepřiblíží do vzdálenosti *čtyř loktů*. A nejsme-li tu dost opatrní a hbití, dostaneme od něho co proto. Slova potom nevybírám. Křičí na nás třeba i – „dobytku!“, ba i „vrahové!“... nám řekne. Někdy si v mžiku odpásá svůj „gartl“ (pás) a neopatrného dotěru jím přetáhne. Ale kupodivu, neboli to ani trochu. Docela tak, jako také ta jeho slova neboli. Potichu se radostí smějeme, když nás jimi častuje. Víme, že to nejsou nadávky. Jsou to nejvyšší vyznamenání. Tajná požehnání. Úmyslně je oblékl do tak hrubého šatu slova a hlasu. To proto, aby jich Dábel nepoznal a nechal je vystoupit k trůnu Nejvyššího. Ale odstup od světece přece jen opatrně zachováváme, a čím dále od něho stojíme, tím lépe. Proč? – Proč natolik dbáme, abychom se mu nepřiblížili? A proč nás od toho varuje výrazy tak pádnými? Vždyť přece předobře ví, že bychom se vedle něho způsobně chovali a nevyrušili ho ani slůvkem, ani nezašeptli a jen se s ním zbožně modlili a modlili. – Protože by jej vyrušovala nikoliv naše slova, nýbrž naše *myšlenky*. Všechny ty naše hloupoučké, třebaže nikdy ani nevyslovené myšlenky – a co se jich rojí v těch našich kotrbách! – všechny, i ty nejzbožnější, jsou tak hmotné, že jimi, myšlenkami marnivými, kalíme čistotu mystického soustředění světcova, že jimi, myšlenkami, ubíráme jas svatým myšlenkám jeho. Jeho myšlenkám, z nichž každíčká je živým andělem skvoucím. Někteří chasidové se cudně schovávají za zády těch, kdož náhodou stojí před nimi. To je ovšem pošetilé. Světec ví o každém, i o tom, kdo je v úkrytu, kdo je daleko.

Všední dny plynou jednotvárně. Učím se Talmudu. Již dříve jsem měl rád tyto nekonečné rozpravy starověkých rabinů mezopotamských o rozličných tématech rituálních a právních, jejich legendy, mravní poučení, přísloví, anekdoty, paradoxy, jež tvoří Talmud. Působení hebrejské a aramejské řeči, v jejich antické eleganci a úsečnosti, mě vždy znovu a znovu lákal. Ty pitoreskní značky dodnes zpola hieroglyfického písma hebrejského, bez samohlásek a bez interpunkce, byly mou oblíbenou četbou již téměř od dětství. Zcela oddat mohl jsem se své zálibě teprve nyní. Sedím a učím se. Když nechápu některý z těch nemálo složitých problémů talmudických, obracím se k někomu staršímu, aby mi jej vyložil. Většinou však se učím sám. Každou stránku opakuji nejméně šestkrát, jak mi bylo doporučeno. Učím se vlastnímu textu Talmudu nazpaměť, učím se těm jeho obdivuhodně přesným komentářům středověkým, které jsou na každé stránce vytištěny kolo kola textu jako věnce drobných kvítků, malíčkových písmenek středověkého písma rabínského. Někdy беру na pomoc jiné veliké svazky. Jsou v nich komentáře k oněm komentářům.

Kniha je tu ve velké úctě. Je přímo zbožňována. Nikdo například neusedne na lavici, na jejímž druhém konci leží nějaká kniha. Byla by to pro knihu potupa. Nikdy nenecháváme ležet knihu hlavou dolů, nebo dokonce počátkem vespod, nýbrž vždycky počátkem navrch. Upadne-li kniha na zem, zdvihneme ji a políbíme. Také když se přestane učít, nezapomínáme ji políbit. Pohodit ji nebo položit na ni nějaký předmět je hřích. Přesto jsou téměř všechny knihy roztrhané, až běda. To je následek pilného studia. Když jsou knihy už docela rozedrané a nečitelné, odváží je kostelník na hřbitov a tam je zahrabe. Ani nejmenší útržek papíru, který je potištěn hebrejským písmem, nesmí se válet na zemi, nesmí být pošlapán, musí být pohřben.

Neboť každické hebrejské písmenko je jménem Božím. Knihy nenecháváme nikdy otevřené, když se z nich právě neučíme. Jsme-li nuceni na okamžik si někam odskočit a nechceme-li knihu zavřít, abychom se potom nemusili hledat se svým listem, necháme sice knihu otevřenou, ale pokryjeme ji aspoň šátkem. Vidí-li někdo, že se druhý od knihy vzdálil, aniž ji zavřel nebo přikryl, jde a zavře ji sám. Nejdříve však se do ní podívá a několik řádků si v ní přečte. Protože kdyby ji zavřel, aniž do ní nahlédl, oslabil by tímto zavřením knihy sílu paměti onoho druhu, který od otevřené knihy odešel. Pergamenový svitek Zákona, jenž je ručně psán, chováme ještě ve větší úctě než tyto tištěné knihy.

Znenáhla se seznamuji též s literaturou *chasidskou*. Čtu nejprve knihu Počátek moudrosti (Réšit chochmá), tuto kabalistickou učebnici askeze, pokory a odříkání, plnou krásných citátů z tajemného Zóharu, jakož i z knihy Povinnosti srdce od andaluského filosofa Bachji ibn Pakúdy. Réšit chochmá je dílem slavného kabalisty jménem Elijáhu de Vidas, který žil v Palestině na sklonku století sedmnáctého. Čtu Slasti Elimelechovy (Nóam Elimelech) od „rebe reb“ Mélecha z Liženska, o nichž vám později ještě něco povím, právě tak jako o jejich zázračném autorovi. Četbu první knihy mi doporučil sám belzský světec, na druhou mě upozornili chasidové. Záhy poznávám ostatní knihy chasidské, staré hebrejské a později i moderní (viz: Literatura). Ale tyto dvě první jsou mi nejdražší. Provázejí mě na všech cestách; byly se mnou i na vojně. Když jsem samotný a nikdo mě nevidí, nahlížím do spisů kabalistických, jejichž studium je nám mladým zapovězeno.

Tělesně slábnu a scházím den ke dni. Cítím to. Každodenní koupele před ranní modlitbou, špatná výživa, časté dobrovolné posty, málo spánku, nedostatek vzduchu a pohybu, to vše nemálo oslabuje jinak silný organismus dospívajícího.

vajíčho pražského hochu. Ale ještě odolává, nevzdává se.

A proč tady vlastně jsme? Proč nesloužíme Pánu Bohu doma? Snad abychom se vyučili rabíny nebo snad aby se z nás stali dokonalí světci, jako je náš belzský? – Ach, nikoliv. Nic takového nás ani nenapadá. Nechceme být rabíny a nikdy z nás nebudou světci. To víme tuze dobře. Chceme se prostě těšit ze světla velebnosti Boží, které osobnost světcova kolem sebe rozsévá. Chceme se z něho těšit po celý život, neustále a bez přestání. A víme, že až jednou od nás odejde navždy, zanechá nám zde světce jiného, syna svého prvorozeného, světce nemensšího, než je sám, a kdož ví, ne-li ještě většího. Mnozí jsou o tom přesvědčeni již dnes. Budoucnost jim dala snad skutečně za pravdu. O tom si však nedovolují už rozhodovat. Raději tu načrtnu ještě nějaký ten obrázek chasidského života.

– – Modlitbu „ranní“ modlíme se v Belzu ve všední den teprve až k poledni, kdy přichvátá do učebny rabi se svými syny. V synagoze se modlíme jen o šabesu. Bohoslužba všedních dní, trvající jinde skoro hodinu, je v Belzu skončena v rychlosti téměř zázračné. V patnácti nebo dvaceti minutách. Tato rychlost je velmi důležitá. Neboť „do plotu, jehož tyčky jsou těsně vedle sebe, nemůže se vtlačit vepřík“. Tj.: do modlitby, jejíž slova jsou vyslovována rychle a bez přestávek, nemohou se vkrádat hříšné myšlenky. A „člověk, který nedovede jedním dechem vyslovit *tisíc* slov, nemá práva se nazývat světcem“.

(Že *rychlost* a *hbitost* tělesných pohybů – především ovšem ve výkonech náboženských – je velikou ctností a zásluhou, neboť ušlechťuje ducha a vzpružuje mysl, napsal již jeden z *předchůdců* chasidismu; totiž italský kabalista a básník rabi Moše Chajim Luzzatto ve svém etickém spisu Mesilat ješárim. A tento paprsek slunce renesanční Itálie jako by dodával podnes belzskému chasidismu zvláštního rázu, podivně se vyjímajícího v tomto

dost těžkopádném severním kraji. Však se také ostatní chasidové nedovedou s tou naší belzskou svižností spřátelit. Vidí v ní cosi groteskního.)

Jsem ještě stále cizincem, s nímž se jedná zdvořile a ohleduplně, ale s nedůvěrou. Pouhé plnění náboženských předpisů, byť i nejpřesnější a nejsvědomitější, zde nepostačuje k důvěře, stejně jako největší píle ve studiu k důvěře nepostačuje. Naopak. Příliš úzkostlivé pobožnůstkářství není vítané. Avšak když má tvář počne zarůstat vousy a když mi narostly pejzy, když dovedu už poněkud hovořit jidiš a když namísto krátkého kabátu oblékám dlouhou „šipicu“, svrchník podobný kaftanu, a od té doby, co nosím, jako všichni ostatní chasidé ve všední dny, černý sametový klobouk, počíná poznenáhlu táti ledová zeď nedůvěry. Ale proč nejsem ani teď docela takový jako druzí? Proč například nejsem ustavičně veselý, jak se na opravdového chúsida sluší?...

Konečně když mi podvýživou a nemocemi pobledla tvář a když zbědované tělo se shrbilo, je již téměř všem zřejmé, že „to myslím doopravdy“. Brána chasidismu se před pražským hochem už nezavírá.

Poznal jsem zatím mnohou chasidskou pravdu. Vím už například, že celý svět nenávidí Židy, že všichni Židé nenávidí chasidy, všichni cizí chasidové nadto nenávidí belzské chasidy, a tito belzští chasidové (kteří „jen dojíždějí“ k belzskému světcovi) nenávidí *nás*, věrné „jošvim“; ale my, belzští jošvim, jsme sloupem, na němž spočívá celý svět.

Osvojuji si tajemství pokory a skromnosti. O tyto hlavní chasidské ctnosti mě už nic nepřipraví. Žádné pokušení. Mé hebrejské jméno *Mordechaj* zavdává jednomu z jošvim podnět, aby citoval slova biblické knihy Estér: „Mordechaj sedí v bráně králově.“ Bylo to dobře míněno. Je to slušná pochvala, že jsem již dospěl tak daleko. Že sedím už v brá-

ně Krále králů, že se ze mne stal opravdový „jojšeť“ (jojšeť znamená: sedící). Mně se však nezdá, že je to velká chvála. Vykládám si ji spíš jako jemnou výčitku: Jsem teprve v *bráně* Králově; do komnat mám ještě daleko...

Chasidové jsou ke mně den ode dne vlídnější. Dostávám všemožná přilepšení. Lepší chléb, mléko. Ale zesláblý žaludek všechna ta přilepšení rozhodně odmítá. Také hmyz je čím dál tím ukrutnější. Nemá se mnou ani trochu slitování. Myši hlodají na mých šatech. Spím na zemi na hromádce staré slámy. Celý můj zevnějšek nasvědčuje, že se ze mne znenáhla stává dokonalý *chňok* a *kačerak*. To jsou nepřeložitelné přezdívky, jimiž se chasidové sami sobě posmívají pro naprostou nedbalost o zevnějšek.

Také jeviště se zatím už dávno změnilo. Ale rozdíl není veliký. Místo ukrajinské stepi je to nyní uherská pusta. Nejsme teď v polském Belzu, nýbrž v neméně zaprášeném maďarském městečku Rácfertu (Ujféhértó) u Debrecína, kam se belzský rabi s celým svým dvorem uchýlil na počátku války.

V této době však není třeba dojíždět ani do Rácfertu, chceme-li hasit svou žízeň ze studnic chasidismu. Střely děl rozmetaly vesnice a města a tisíce pejzatých Židů prchají na Západ, vzbuzující všude odpor a pohrdání. Některým se podařilo zachránit své knihy i staré rukopisy. Praha je východními Židy zaplavena. Zřizují si vlastní modlitebny a učebny. Mezi tisíci uprchlíků je i několik desítek opravdových chasidů nejrozmanitější provenience a nejprotichůdnějších směrů. Na čas je Praha součástí chasidské říše.

Belzský světec onemocněl. Po důtklivých domluvách odhodlává se k návštěvě Mariánských Lázní. Provázíme jej po lesních stezkách. Jindy je od nás oddělen svými tajemníky a sluhy, jako je Bůh oddělen od našich duší myriádami sfér a světů. Ale teď, mezi lesními stromy, můžeme se

mu všichni přiblížit. Vesele se s každým baví, ač je těžce nemocen. Cítíme, že jeho slova nejsou slovy obyčejnými, i když mluví o věcech zdánlivě zcela všedních. Každické jeho slovo je míněno obrazně. Myslí neustále jen na věci nadpozemské. Baví se s námi, my však víme, že jeho slov nechápeme lépe než tři dřevění pidimužáci, jimiž jsou vyzdobeny lesy Mariánských Lázní. Rozmlouvá s nimi, figurkami pitvornými, stejně vesele a nenuceně jako s námi, lidmi živoucími. Nemluví-li s nikým, opakuje si Talmud, který zná ovšem celičkový zpaměti. Všech třicet šest dílů v jejich dvanácti mohutných svazcích! Jednou nám na procházce lesem řekl: „Kdybych neměl vás, modlil bych se tady s těmihle stromy.“ Také se nikomu netajil se svým pacifickým smýšlením. Často jsme se obdivovali jeho smělé řeči. Kdysi, spatřiv u jedné lesní cesty veřejnou pokladničku na příspěvky pro válku, zvolal rozhorleně: „A na tohle se mají dávat peníze?! Aby ještě víc lidí bylo povražděno?“ A jindy pravil: „Němec říká: Mně patří celá země! A Angličan říká: Mně patří celé moře! Ale můj Jossele – tak se totiž jmenoval chúsíd, který v těch dobách předříkával modlitby – můj Jossele tak sladce zpívá: Bohu náleží moře, on je udělal; Bohu náleží souš, jeho ruce ji stvořily.“

Jsem od nynějška belzskému světci neskonale zavázán. Víím, že za své zázračné vysvobození z rakouské vojenské služby mám jen jemu co děkovat. Jeho přímlově u Pána Boha. Všecko je zase, jako bývalo. Vous a pejzy, o něž mě na vojně oloupili, mi znovu narostly.

Gavrila, svého pražského druha, jsem již hezký čas neviděl. Sedí si teď v Hivnevu – u Belzu – a pěkně se tam učí. Má se jistě dobře. Oženil se tam.

Jsme zase v Rácfertu. Je po podzimních svátcích. Rok 1918. Vysílení jsme již všichni. Chřipka koná své dílo. Ale světem jde kouzelné slůvko: Příměří – mír!

Podivné vzrušení se zmocňuje zbědovaného pražského

hoch. Sám dobře nechápe, co se to s ním děje. Jako pět let předtím, když se pustil poprvé na cestu do Belzu. Jednoho dne se loučí se světcem a s chasidy. Odjíždí. Nezdružují ho příliš. Všichni jsou rozechvěni, všichni se těší na domov. Přejí mu mnoho zdaru, a aby se k nim zase brzy ve zdraví vrátil. Někteří jej kousek vyprovázejí. Mechele z Bajberku jde s ním na nádraží. Jídávali spolu z jedné misky. Ještě jeden upřímný stisk ruky a pražský hoch ujíždí do Budapešti a odtud dál do Vídně. K svým chasidům se dosud nevrátil. Evropa ho už nevydala. Vrací se k nim teprve v této knize.

Hrdiny našeho vypravování jsou *cadikové*, vládcové chasidů. Slovo *cadik* značí tolik jako: dokonalý, spravedlivý nebo světec. *Chúsíd* (chasid), v množném čísle *chasídím*, označuje člověka zvláště zbožného, který je zcela srdce oddán některému *cadikovi*. Zakladatelem chasidismu byl rabi *Jisruel Baal-Šem-Tov*, jenž působil v Polsku v polovici století XVIII. (Zemřel okolo roku 1761.) Statisícové obce chasidů žijí podnes téměř v naprosté odloučenosti od okolního světa, věrny svým osobitým tradicím, a možno o nich říci, že jsou státy ve státech východní Evropy. Jejich *skutečnými* vládci jsou vnuci a pravnuci světců, o nichž budu v této knize povídat.

Vyprávěti příhody ze života světců je totiž jedním z nejzáslušnějších činů každého *chasidského člověka*. Vypráví tedy o nich při každé příležitosti. Při jídle, při studiu, za jízdy ve vlaku. Zejména však ve výroční den světcova úmrtí. Nikdy nesmí být opomenuto při každém vyslovení jména některého světce připojit slovo „svatý“, popřípadě i rčení: „Nechť nás chrání jeho zásluhy!“ Běda posluchači, který se ozve, že ten či onen příběh již slyšel. Každý je povinen příběh trpělivě vyslechnout, třeba by jej byl slyšel už stokrát. Tím způsobem se ovšem během let vtiskne

všecko v paměť. Jména hrdinů, jejich manželék, zúčastněných osob i místo děje.

Vyprávěčem může být kdokoliv. Jestli víš něco pěkného o některém světcovi, bude tvoje vyprávění přijato s povděkem a neprodleně odměněno některým z naslouchajících jiným příběhem o témže světcovi nebo obdobnou historkou, popřípadě výrokem světce jiného. Jestliže ses v nějaké podrobnosti zmýlil, budeš posluchači ihned opraven. Vždyť to všecko jistě už dávno znají. A ovšemže lépe znají! ...

Vyprávěč nemluví toliko slovy. Kde se nedostává slovního bohatství, je přece možno vypomoci si posunkem, mimikou obličejů, modulací hlasu. Líčí-li vyprávěč něco pochmurného, ztlumí hlas, šeptá. Jde-li o něco tajemného, pouze napoví, větu nedokončí, významně zamrká nebo zašilhá. Má-li znázornit nějakou nadpozemskou krásu, činí to takhle: Zamhouří oči a kroutí hlavou na všechny strany v opravdovém vytržení. Tak tomu porozumí naslouchající lépe, než kdybychom mu všechno vymalovali dopodrobna nejvybranějšími a nejsrozumitelnějšími slovy. Vyprávěčův sloh je zcela prostý, bez zvláštního patosu a velmi tékavý. Přebíhá namnoze od světce k světcovi – nedivte se tedy, když také já budu jej v tom tu a tam následovat.

Chasidové jsou si vědomi, že ne všechno, co si o svých světcích vypravují, se doopravdy stalo; ale nevadí. Jestli snad některý světec vyprávěného zázraku ve skutečnosti neučinil, jistě je to zázrak toho druhu a povahy, že jen on měl schopnosti jej vykonat. Rabi Nachmen Braslevský výslovně říká, že: „Nikoli vše, co se (např.) o svatém Baal-Šemovi vypravuje, je pravdivé, ale *svaté* je i to, co není pravda, jen když zbožný lid tak vypravuje o něm, o světcovi.“ Vlastně je člověk – říká též rabi Nachmen – po celý život ustavičně pohřížen v magický spánek, z něhož se poněkud probírá jen při vypravování o světcích.

Chasidští světcové jako by byli vdechli svou duši do le-

gend, které o nich lid vypráví, a tak kreslí chasidská legenda povahy svých hrdinů snad s větší věrností, než naznačují skutky, které opravdu vykonali, a než vyjadřují slova, která sami pronesli.

Nevypráví-li se v této knize o chasidských svatých plačtí-
vým hlasem, děje se to podle smyslu chasidských vyprávě-
čů, kteří se nikde nevyhýbají humoru, je-li na místě. Budiž
mi také prominuto, že při uspořádání jednotlivých povídek
se řídím jiným pořádkem než chronologickým. Omluvou
je mi výrok Talmudu, že „Není *před* a není *potom* ve slově
Božím“. Též pro rýmované verše titulků byly mi vzorem
obdobné oslavy vynikajících rabinů, jak tomu zvykem ve
starých hebrejských knihách. – Vlastnímu zakladateli
chasidismu, Baal-Šemovi, jehož duch se vznáší nad všemi
našimi povídkami, nevěnuji zde zvláštní kapitoly. Poezie
jeho legend je ovšem čistší, pravdy jím hlásané snad hlub-
ší než aforismy jeho následovníků. Chtěl jsem však sezná-
mit čtenáře především aspoň s některými časově nám
blížejšími představiteli chasidského hnutí.^{1/} Zároveň mě lá-

^{1/} Literatura – A) *Hebrejská*: – Anonymní: Or Olam (Lvov s. a.)
– Deutsch Šimon: Chachme ha-razim (Mukačevo 5696) – Ho-
rodecký, Š. A.: Ha-chasidut ve ha-chasidim (Berlín 5683) – Israel
ben Simcha: Eser orot (Petrokov 5667) – Kadiš, Joes Kajam: Siach
sarfe kodeš (Lodž 5686) – Kahana Abraham: Sefer ha-chasidut
(Varšava 5682) – Kahana Abraham („Abrech“): Dejaknaot ve
ikunim (Přemyšl 5695) – Walden Aharon: Šem ha-geđolim he-
chadaš (Varšava 5624) – Zeitlin Hillel: Ha-chasidut (Varšava 5682)
– B) *V jiných jazycích*: – Aescoly W. A.: L'Introduction á l'étude des
hérésies religieuses parmi les Juifs. La Kaballe - Le Hassidisme
(Paříž 1928) – Bloch Ch.: Priester der Liebe (Videň 1930) – Buber
M.: Die chassidischen Bücher (Hellerau 1928) – Dubnow S.: Die
Geschichte des Chassidismus (Berlín 1931) – Klein G.: Bidrag till
Israels religionshistoria, sex föredrag (Stockholm 1924) – Mosbech
H.: Essacismen et bidrag til senjdendommens religionshistorie

kalo vědomí, že tu mám příležitost uveřejnit mezi jinými
příběhy, které snad nikdy nebyly zaznamenány – ani
v hebrejštině – a které jsem poznal jen z ústní tradice.

Není účelem této knihy podat filosofický rozbor chasidské-
ho učení. Čtenáře unavit a jeho trpělivost zneužít je sice
snadné, nikoli však bohužel. Chci raději pobavit a každé-
ho věrně zpravit. Zbývající část této kapitoly není tudíž
určena jen tak každému laikovi. Piši ji spíš pro orientaci
učených pánů filosofů a velevážených kritiků, aby nehubo-
vali.

Chasidismus je zpopularizovaná kabala. Svěrázně lidový,
částečně dogmatický panteismus, prozářený tajemným
kouzlem *idejí* rabínského neoplatonismu a duchaplně
protkaný pseudopythagorejskými nitkami; to vše, důmysl-
ně vštípeno na starý kmen židovství starozákonného a
talmudského, vyrostlo v přítmi neznámých okolností kdysi
v pradávnu v Palestině, v Egyptě nebo Mezopotámii co
nepatrná rostlinka. Přesazena do romantického prostředí
katolického a arabského Španělska a později opět do Pa-
lestiny, rozvinula se teprve v našich posledních dvou stole-
tích v úrodné půdě slovanského severovýchodu Evropy,
kdesi ve stínu karpatských lesů a v ukrajinských pláních,
v onen bohatě rozvětvený, pohádkový strom, jehož květy
jsou tak obdivuhodné svou rozmanitostí. Spolehlivých
historických dat nelze mnoho uvést. Hlavní překážkou je
tu otázka, kdy a kde byla sepsána nejdůležitější kniha
kabalistická Zóhar, která se objevuje koncem století XIII.
ve Španělsku, jsouc vydávána za starověký spis palestin-
ského původu. Diskuse o této otázce – která má jistou

(Kodaň 1916) – Oesterley W. O. E.: The sacred dance, A study in
comparative folklore (Cambridge 1923) – Ysander Torsten: Studien
zum B'eštschen Hasidismus (Uppsala 1933).

obdobu ve sporu o Rukopisy královédvorský a zelenohorský – není dosud skončena. *Jicchak Luria Aškenazi*, v našich povídkách označovaný jako „svatý Ari“, veliký hlasatel kabalistických doktrín, narodil se v Jeruzalémě roku 1533 a zemřel v Safedu roku 1572. Jeho učení, které zredigoval Chajim Vital Kalabréze, jeho žák, je pro vznik chasidismu velmi důležité.

S filosofií platonskou a neoplatonskou se chasidská kabala stýká v nesčetných bodech. V jejich *sférách*, v učení o kontrakci Nekonečna před utvořením světů, v symbolickém pojmání všech jevů (také alegorického výkladu Pisma) atd. S pythagorovci se kabalisté shodují ve víře v tvůrčí sílu čísl (a písmen) a v nauce o stěhování duší. Je zde nápadná shodnost též s bráhmánismem a buddhismem. Jenže na rozdíl od těchto systémů učí luriánská kabala, že duše lidská se může vtělit nejen do živočichů, nýbrž i do rostlin, vod a nerostů. S indickými Upanišadami má kabala společné třebas učení o světech, které předcházely stvoření světa našeho, kdežto v jejím zdůrazňování světotvorných principů mužství a ženství upomíná na mystiku čínskou (Lao-c'ovu). Myšlenka, že člověk je stvořen k obrazu Božímu, vede kabalisty k podobným představám o mikrokosmu, jako je nacházíme u Aristotela a Platona nebo kupř. u katolického mystika Mikuláše Kusánského. Zdůrazňování stálé radosti jakožto nejdůležitějšího etického principu životního poji opět chasidismus s mystikou mohamedánských súfiů a důležitou funkcí, kterou mají ta tajemná „jména“ Boha a andělů v kabale, blížíme se konečně i etiopské, a snad též starobabylonské magii.

V lidové mystice chasidské setkáváme se s těmito prvky tak jemně rozptýlenými a tak zpracovanými, že na první pohled jejich přítomnost skoro ani nepostřehneme, takže ani nemůžeme o chasidismu říci, že snad je neorganickou stmeleninou, *žargonem* idejí mystických systémů světo-

vých. Chasidismus je snad mořem, do něhož ústí mystické proudy, ale jen kdesi hluboko v podvědomí dějin. Mosty i s časově a místně nejvzdálenějšími mystickými centry by se možná daly rekonstruovat, ale celkový dojem chasidismu je přitom do té míry jednoduší a svérázný, že pochybnosti o své samostatnosti z velké části rozptyluje. Chasidové ovšem poukazují na to – a ne zcela neprávem – že prvky jejich nauky jsou v té nebo oné formě obsaženy již v starověkém Talmudu a částečně i v Písmě svatém. Pro posílení jejich názoru si připomeňme, že ve středověku i někteří bohoslovci křesťanští soudili, že jisté filosofické systémy řecké byly prý vlastně původu židovského. V novější době byl o židovském vlivu na filosofii Platonovu přesvědčen snad jedině *Nietzsche*. Téměř dokonalými pythagorejci byli ve starověku židovští *esséni*, jak zřejmě ze záznamů *Josefa Flavia*.

Časově a místně je chasidismus nejbližší pravoslaví. Do jisté míry myslím, že i kulturně. Ale tuto mou domněnku je přece jen nutno brát cum grano salis, i když je v některých drobnostech oprávněná.

Považme třebas, že zbožnění světců již za jejich života nebo po jídání pokrmů jejich ústy posvěcených jsou zjevy, s nimiž se setkáváme nejen v pravoslaví a v chasidismu, nýbrž i třebas až v dalekém Tibetu. Že zcela podobné zvyklosti byly značně rozšířeny už mezi Židy starověkými, je zřejmé z některých míst v Talmudu.

Neomezená Věra, nadsvětská radostnost, pokora, naděje a láska, zejména však prostota duše jsou základem etiky a mravní síly toho legendárního světa chasidského. Těmito ctnostmi jsou chasidští světcí naplněni v míře opravdu nadlidské.

Prostota není ovšem primární vlastnost složité psychy židovské. Chasidismus ji však dovede svou tuhou disciplínou vypěstovati. Odtud ona naivní rafinovanost a ona

rafinovaná naivnost, které dodávají chasidské legendě její zvláštní půvab a kouzlo. Neboť chasidismus, ačkoliv si talmudské učenosti velice váží, dbá přísně toho, aby ani studium nebylo na újmu prostoty a čistoty ducha. Z toho důvodu nemilují chasidové přemrštěné mudrlantství obyčejných talmudistů a zapovídají četbu Aristotelem ovlivněných pseudoracionalistických děl středověkých scholastiků židovských. Ani filosofické spisy *Maimonidovy* netvoří v tom výjimku, ačkoli i někteří chasidští světcí je pilně studovali. Projevuje se zde zřejmě vliv pražského Velikého rabiho Leva, jenž nepřál neplodným disputacím učených talmudistů a jenž naprosto zavrhoval filosofické spekulace židovských peripatetiků středověkých. Také v srdečnosti vztahů chasidů k jejich světcům je ostatně patrný vliv pražského divotvůrce.

Přes rozdíly v nazírání na filosofii a na způsob studia Talmudu, jak se jeví mezi židovstvím talmudistickým a mezi chasidismem, nutno zdůraznit, že za našich časů není chasidismus už ani talmudisty považován za herezi nebo za sektu v obvyklém smyslu. Rozdíly v rituálu jsou nepatrné. O rozporech dogmatických nelze vlastně vůbec mluvit. Starý zákon a Talmud se všemi komentátory a decisory jsou stejně autoritativní pro oba náboženské směry. Hlavní rozdíl tkví v tom, že chasidismus povýšil tajné učení, kabal, nade vše a do všech důsledků, že ji, jak už řečeno, zpopularizoval, kdežto v ostatním pravověrném židovství evropském má kabala postavení celkem podřadné a spíše jen teoretické, jsouc zde nejvýš toliko jedním z předmětů náboženského studia některých rabinů a nemajíc znatelný vliv na náboženský život. V souvislosti se svým kladným stanoviskem ke kabale blíží se chasidismus židovství orientálnímu, zejména po stránce liturgické, jakož i v nauce o stěhování duší, která je židovství západnímu naprosto neznáma.

Nejkrásnější naukou chasidskou je bezesporu jeho učení o *produševnělosti* veškeré hmoty. Všecka hmota je podle chasidského světového názoru *plna duchových „jisker“ svatosti Boží*, a čistě hmotné životní projevy lidské, jídlo a pití, koupel i spánek, tanec i akt lásky jsou chasidismem odmaterializovány a jsou mu *nejvznešenějšími* výkony *bohoslužebnými*.

Chasidská legenda není prosta chmurných nálad. Celkem však lze říci, že mystika chasidských legend je mystika *usměvavá a jasná*, což ji dělá tak příjemnou a milou, aniž přitom trpí její hloubka.

Chasidská jména vlastní píší foneticky podle českého pravopisu, jak jsou skutečně chasidy vyslovována, a nikoliv podle jejich znění v klasické hebrejštině. Říkáme např. Šúlem, nikoli snad Šalóm, Av-rúm, a nikoliv Abraham, Jisrúl, a nikoli Israël. Nachmen, a nikoliv Nachman. Ke jménům připojujeme zpravidla některou z mazlivých koncovek zdrobnělín, na něž je židovská řeč velmi bohata. Např.: -ele, -l, -ňu, -tě, -ke. Též jiná židovská slova jsou tu psána podle české fonetiky. Polských a ukrajinských měst a městeček, která jsou jevištěm našeho vypravování, neoznačuji zde zpravidla jejich jmény slovanskými, nýbrž židovskými, aby lépe vynikl ráz prostředí. Neříkáme např. Krakov, ale Krúke, ne Řešov, nýbrž Rejše, ne Fastov, nýbrž Chvástov. Podobně říkáme Frankfort, a nikoliv Frankfurt, Nyklšpork, a ne Mikulov. Z téže příčiny zde nesklonuji nepřizvučné slůvko *reb*, označující hodnost jmenovaného muže, podobně jako zůstává toto slovo nesklonováno v řeči židovské, splývající tu jaksi v jeden celek s jménem vlastním, které po něm musí následovat vždy bezprostředně. Samostatně stojícího slova *reb* se vůbec neužívá. V tom případě říkáme *rebe* (*rabi*) nebo *rúv* (*rav*). Naproti tomu píšu názvy spisů (pokud nejsou používány místo jmen jejich autorů) podle výslovnosti akademické.^{2/} Jmen známých biblických osobností používám, jak je v češtině zvykem.

^{2/} V tomto vydání byl přepis částečně změněn. Viz ed. poz.

Hedvábný mladý muž se pro cech obchodnický nehodí
aneb Naplnění Jasnovidcovy předpovědi. – Dišputace ďábla
s mesiášem čili Jak Vykupitel náš jest ženou přemo-
žen. – Svatý reb Šulem dům Boží buduje a svatý rebe reb
Šimen jaroslavský jej navštěvuje a každý kámen v něm
celuje. – Že pak svatý reb Šulem s paní Malkele jako v ráji
žije. – A jak ta svatá Malkele Písmo vykládá a chromého
uzdravuje. – Poté se tu vypravuje, kterak se svatý reb
Šulem do citrusu vtěluje a jak žák tajemství odhaluje. –
Jakož i že nejvyšší ctnost je ta naše chasidská umíněnost.
– Kterak hříšníka vepřové maso nemine jako trest, a kte-
rak druhý svou umíněností spasen jest. – Jak potom nebe-
šťané hledají sobě přímlovčího a jak si kantorem učinili
svatého reb Šulema belzského. – Svatý reb Šulem pak po
smrti rozbroj urovnává aneb Jak mezi námi na modlitbách
prodlévá.

*Proto všichni, kdož žítí chcete, do této Brány
se mnou vejděte, neb tam se všechno dočtete.*

Brána první

*Koruny Páně démant nejdražší,
zářící klenot skromnosti
a pokory nejčistší,
pramen míru a věrnosti
a víry nejhlubší.*

*K němu oveček Jakubových tisíce spěchaly,
u něho své duše žíznící napájely
a jeho moudrosti zbožně naslouchaly.
Náš učitel a náš pán, muž božský a dokonalý,
Světlo věčné veškerému Izraeli,*

SVATÝ REB ŠULEM Z BELZU

kéž by nás jeho zásluhy na věky chránily

Stará, velmi stará je zázračná rodina Rokachů, rabínů v Belzu. Otázku, zdali je jejich původ od krále Davida pravděpodobný, zde přetřásat nebudeme. V tom nám brání naše pevná chasidská víra. Jisté jest, že nositeli jména Rokach byli již někdy ve věku třináctém učení rabíni v Německu. Po přeslici jsou belzští Rokachové potomky pražského Velikého rabiho Leva a neméně slavného Chachama Cevího z Amsterodamu. O tom není sporu.

Na cestu chasidismu vykročil však teprve praděd rabína nynějšího. Svatý reb Šúlem.

Reb Šúlem byl *hedvábný* človíček. Hedvábný? – Ano. Totiž nadmíru učený, dokonale zbožný a všemi ctnostmi bohatě obdařený, inu, vzácný, tuze vzácný človíček, hedvábný človíček. *A zádenr jingr mančik* - jinak to věru říci nelze.

Rabínem reb Šúlem být nechtěl. Proč? – Ze skromnosti; to se rozumí. Chtěl být docela obyčejným Židem-obchodníkem. To arci mělo háček. Svatý reb Šúlem – nechť nás chrání Světlo jeho zásluh – měl totiž nadání nemalé. Pro učení a hloubání ovšem. Zdali však měl též obchodního ducha, není prokázáno. Dosud stále jen hloubal v Talmudu, nyní bude obchodovat. Ale jakpak se to jen asi dělá? To právě Šúlem neví. Spolčil se tedy milý Šúlem s ještě

jedním mladým mužem. Tenhle mladý muž byl obchodník na slovo vzatý, přitom však počestný a spolehlivý, zkrátka ideální společník.

Nejdříve však chtěli oba podnikavci vědět, co tomu řekne svatý *Jasnovidec*. Vždyť býval jejich učitelem. Putovali tedy k němu do Lublína.

A podivná byla rada, kterou jim *Jasnovidec* udělil. Šúlemovi účast na obchodech doporučil, společníka samého však před společenstvím se Šúlem varoval. A tak se znovu radili, co vlastně mají dělat. Neboť z tajemných slov *Jasnovidecových* věru nezmoudřeli. Nakonec se dohodli, že stůj co stůj budou obchodovat společně. Šúlem vložil do podniku celé své jmění.

Jenže obchod neprosplával. Zakrátko pozbyl Šúlem vše, co měl, a společník též.

„Neřekl jsem ti, že se s ním do ničeho nemáš pouštět?“ tázal se svatý *Jasnovidec* společníka, když přišli opět do Lublína. A obrátiv se k Šúlemovi pravil:

„Dokud jsi měl peníze, nechtěls být rabínem, ač jsi k tomu předurčen. Nyní, když ničeho nemáš, musíš se jím stát, ať chceš, nebo ne, abys sebe a svou ženu uživil. A teď tedy snad více chápeš, proč jsem ti k obchodu radil...“

A tak se musil milý Šúlem stát rabínem, jako bývali jeho předkové, a přijal místo v Belzu.

Belz je malá, ale starobylá a slavná obec. Dříve než se stal v Belzu rabínem svatý reb Šúlem, zastával tam úřad rabínský sám – *mesiaš*!

V každém pokolení žije *mesiaš*. Žije kdesi v ústraní nikým nepoznán. Nesmí se světu projevít pro naše viny. Ale tentokrát věděl už celý svět, že *mesiaš* je tu, že žije v Belzu a že se jmenuje *Áron*.

Celý svět o tom věděl a radoval se. Pozemšťané i nebešťané.

Jen ďábel se netěšil. Nemohl se sprátnout s myšlenkou, že se má rozloučit s vládou nad světem a odevzdat žezlo *mesiaši*.

I proměnil se v ženu. V ženu vynikající krásou a – to je právě to neobyčejné – moudrostí. Tak přestrojen vydal se na cestu.

Chodil od města k městu a všude se dával do učených rozhovorů s vynikajícími rabíny. Nikdo netušil, kým učená žena je. Ale všichni učenci, které přiměla k hovoru, byli jejími argumenty poraženi, ať mluvili o čemkoliv. Zvěst o ní letěla světem.

Také reb *Áron Mesiaš* si přál takové pŕtky se zázračnou ženou.

Ach, bylo vám to dopuštění, tahle dišputace *mesiašova* s ďáblem! Div že druh druhu nespálili žehem svého dechu. Skály vyvraceli z kořenů moudrostí a vtípem a mleli jednu o druhou na moučku.

Nakonec se žena vytrasila s otázkou, na kterou ani *mesiaš* nedovedl odpovědět.

„Sama ti tedy odpovím. Ale je to veliké tajemství. Nikdo mimo nás dva nesmí je zvědět.“

Mesiaš nevěda, koho má před sebou, kázal, aby všichni přítomní opustili jizbu. Ani dítě nesmělo zůstat. O tak vznešené tajemství prý šlo!

Teprve když se za posledním zavřely dveře, poznal *mesiaš*, že pochybil. V zápalu učené pře nevzpomněl slov svatých učenců, kteří nám v Talmudu zakázali pobýt třeba jen jediný okamžik s cizí ženou o samotě.

Bylo pozdě. Svaté poslání *mesiašovo* bylo znesvěceno a jeho pozemská pouť končila. Bylo to dne 6. v měsíci tišrí. Ďábel slavil vítězství.

A tak musíme dále čekat na spásu. Snad ještě dlouho, velmi dlouho.

Jen starý náhrobek na belzském hřbitůvku nám dokazu-

je, že tam skutečně kdysi žil mesiáš; reb Áron Mesiáš. Svatý reb Šúlem zaujal tedy místo mesiášovo.

Zázračné vlastnosti nabyl reb Šúlem zásluhou své zbožné ženy, paní *Malkele*.

Dny obětoval reb Šúlem studiu Talmudu. To nebylo tajemství, a také to nebylo nic zvláštního. Za oněch dob téměř všichni zbožní nic jiného nedělali, než že celý Boží den v Talmudu hloubali a starosti o rodinu ponechávali svým trpělivým manželkám. Ty dobře věděly, že jim to bude na onom světě hojně oplaceno. Že za svou obětavost budou smět s manželi sedět v Ráji u zlatých stolů, ve společnosti nejslavnějších učenců Izraele, a tak že se budou též ony těšit ze svatozáře velebnosti Boží.

Paní Malkele tohle neuspokojovalo. Chtěla, aby její Šúlemke seděl jednou na trůně z rubínů a perel a s diamantovou korunou nejčistších zásluh mezi světci nejsvětějšími a mezi anděly Páně, vysoko, převysoko, nad manželi všech jejích sousedek – a ona jemu po boku.

Proto, jakmile se večer uložila obec ke spánku, spouštěla paní Malkele svého muže po žebříčku oknem, aby o tom nikdo závistivý nezvěděl. Před domem už čekal na Šúlema jeho nový společník. Neboť jako předtím v obchodu, měl nyní společníka ve studiu. S ním tajně odcházel do liduprázdného *bes hamidrešu*, chci říci do učebny, a tam oba mladí muži celou noc probděli badáním v slově Božím a v jeho vznešených tajemstvích. Tak bylo noc co noc, takže – vyjma snad noc šabesu – oka nezamhouřili. Devět set devadesát a devět nocí takhle probděli.

Když nadešla noc tisící, strhla se strašlivá bouře. Přivaly, krupobití a hrom, a sám ďábel přišel, aby jim dnes přístup do *bes hamidrešu* zatarasil. Společník se opravdu dal zastrašit a odešel raději domů ke své ženě. Svatý reb Šúlem však vytrval. A nebděl zato ani oné památné bouřli-

vé noci svatý reb Šúlem v belzské učebně sám. Věčně žijící prorok Eliáš a s ním duchové dávno zemřelých světců přišli, aby neohroženého Šúlema zasvětili do nevyzpytatelných tajemství kabaly a aby mu odevzdali klíče nebeských bran.

Tak odměňuje nebe vytrvalost. Jedinká noc víc – a z reb Šúlema byl světec. Jedinká noc méně – a společník zůstal obyčejným člověkem!

Nejen svatý Jasnovidec z Lublína byl tedy učitelem Šúlemovým, nýbrž také sám prorok Eliáš. Vzpomínejme na něho, muže zázračného, opěvujme ho a přinese nám požehnání.

Žil v Gileadu Eliáš, / šťasten, kdo aspoň v snách zřel jeho tvář, / šťasten, kdo mu jednou pozdravení dal, / šťasten ten, komu je opětoval. / Opásán koží je kol boků, / havrani krmili jej masem na útěku. / Na koních ohnivých on k nebi se povznesl, / co smrt je nepoznal, v hrob neklesl. / On srdce synů vrací otcovské víře, / Pán vysílá ho k nám vždy, když je nejhůře, / a když je největší tiseň. / Však znáte, bratři, tu starou píseň.

Své Malkele svatý reb Šúlem nikdy nezapomněl, co pro něho vykonala.

Když byl již po celém světě proslaven svatostí i zázraky a když sta a sta zbožných putovalo z daleka široka do Belzu k jeho stolu, aby poslušně plnili každé jeho slovo, každíčký pokyn, prohlásil:

„Nebýti Malkele (česky: *královničky*), nebyl by Šúlem *králem*!“

Ale když se pak jednou jakýsi zvědavce tázal svatého reb Šúlema, zdali je pravda, že probděl tisíc nocí, otevřel na něj reb Šúlem udiveně své svaté oči a opakoval:

„*Tisíc nocí?*“

Hle, svatý reb Šúlem, tak byl skromný!

Žebřík, po němž Malkele spouštěvala manžela, je do dnešního dne vystaven na věčnou památku v belzské modlitebně, kterou dal reb Šulem vystavět podle svého vlastního plánu. Je to zázračná modlitebna. Jejimi dveřmi vstoupí na svět mesiáš, až vskutku přijde jeho chvíle.

Jaká svatá tajemství svého vzácného srdce vtělil reb Šulem do zdiva tohoto domu Božího, nemůžeme my, obyčejní smrtelníci, ani tušit. Jedině "světec, jakým byl svatý rebe reb Šimen z Jaroslavi, mohl jejich vroucnost vycítit.

Když totiž byla stavba dokonána, navštívil Belz kolega reb Šulemův, slavný slepý světec, svatý rebe reb Šimen z Jaroslavi. Víte, to je ten, co napsal knihu Nachalat Šimón (Dědictví Šimonovo). Svatý rebe reb Šimen vstoupil do nové synagogy, plížil se podél stěn a líbal každický kámen, každou cihlu. Ale na jednom místě odtrhl od zdiva své svaté rty a počal znovu líbat, teprve když popošel několik kroků dále.

"Odpusťte, mistře," omlouval se skromně svatý reb Šulem, který nebyl podivným počínáním slepého světce nikterak překvapen. A ukázav rukou na onu část zdi, kterou světec nelíbal, doložil: „Když byl stavěn tenhle kousek zdi, nebyl jsem náhodou při stavbě přítomen.“

Chasidové, kteří modlitebnu stavěli, kladli ovšem kámen ke kameni se stejnou zbožností, s jakou se modlivali. Svou duši však ti dobří zedníci do stavby nevdechli, své srdce do chladných kamenů nevložili. To dovedl jen jejich svatý reb Šulem. A že se tak jednou nestalo, to vycítil právě zase jen svatý rebe reb Šimen jaroslavský.

Byli určený reb Šulem divotvorem, byla jím jeho zbožná Malkele neméně. Jednou přijel do Belzu muž, který měl velmi neduživé nohy. Rady lékařů mu nepomáhaly. Přišel tedy, aby mu světec vyprosil uzdravení od Nejvyššího.

„To nemusíš ani k rabimu,“ řekla Malkele. „Jdi do učebny a zapal tam svíčku!“ Nemocný se tam dobelhal a učinil, jak mu Malkele poradila. A kupodivu! Uzdravil se v tom okamžiku. Když o tom uslyšel reb Šulem, otázal se Malkele: „Kdo ti prozradil tajemství, jímž bylo možno onoho člověka uzdravit?“ – „To přece není tajemství,“ řekla Malkele. „Každý to může vyčíst ze žalmů Davidových, kde je psáno: Světlo mých nohou je příkaz tvůj.“ A co jiného by to znamenalo, ne-li, že světlo, které rozsvěcujeme k učení svatému Zákonu, působí dobře na nohy?“

Takových „omylů“ ve výkladě slova Božího je schopno ovšem jen srdce nejprostší a nejčistší, srdce svaté Malkele.

„Bůh dává rozkazy a světec je – ruší,“ praví Talmud. A protože také božská Malkele byla světicí, měla také ona slovo, když Pán Bůh dával nějaký rozkaz. Svědčí o tom tato událost:

Jeden chúsíd putoval z nějakého vzdáleného haličského města do Belzu k reb Šulemovi. Na cestě byl nucen prodlet jeden šabes v Přemyšlanech. Byl by ovšem považoval za trestuhodnou nezdvořilost, kdyby při té příležitosti nebyl navštívil tamního slovutného světce, svatého reb Majrla. „Ty jistě nemáš namířeno ke mně,“ řekl mu reb Majrl přemyšlanský, jakmile spatřil až dosud neznámou tvář chúsídovu. „Ty jsi zajisté na cestě do Belzu. Vyříd tedy, až tam přijdeš, že Majrlíček ji rád kapouny.“

Svatý reb Majrl mluvil o sobě vždycky ve třetí osobě a vystříhal se – jak ostatně činí i mnoho jiných světců – vyslovit pyšné slůvko „já“.

Onen chúsíd nechápal dosah slov reb Majrla. Pospíšil si však, aby vzkaz vyřídil.

„Tak dobře,“ řekla Malkele, když vzkaz uslyšela. „Dáme to tedy na ptactvo nečisté (tj. takové, jehož masa nesmíme požívat)!“

Také smysl slov svaté Malkele nebyl milému chúsíidovi jasný. Teprve později vše pochopil. Brzy nato počaly totiž hynout v celém okolí vrány a sovy, jako by je střílel neviditelný střelec.

Věc se tedy měla takto: V nebi dali rozkaz, aby v onom roce vypukly mezi drůbeží zlé nemoci, které ji měly vyhubit. Malkele však usoudila, že postačí, vyhynou-li jenom kapouni, protože je beztak málokdo jí. Patrně nevzpomněla na svatého reb Majrla v Přemyšlanech. Ten ovšem také věděl, co se v nebi chystá, a stejně i to, co Malkele usoudila. Odtud jeho vzkaz, který v poslední chvíli přiměl paní Malkele, aby ještě jednou v nebi zakročila, a tak od milých kapounů odvrátila neblahé rozhodnutí soudu nebeského.

Dobrotivá Malkele! Požehnaná budiž, hospodyňko starostlivá!

Reb Šúlem se od své výtečné ženy nikdy nevzdaloval a proti zvyku všech zbožných s ní i společně jídal u jednoho stolu. Zdálo by se na první pohled, že je to v rozporu s konáním skutečného světce. Opravdové zbožnosti reb Šúlemově to však nemohlo být na závalu. To vystihl správně jiný světec, který byl kdysi hostem reb Šúlemovým a který potom prohlásil: „Reb Šúlem žije se svou ženou v stavu takové nevinnosti jako Adam s Evou v ráji před hříchem.“

Byla to pravda. Žili v skutku jako v ráji.

Proto také oslavujeme my, belzští chasidé, památku svaté Malkele až dodnes každoročně. Dne 27. v měsíci adaru slavíme výročí jejího úmrtí se stejnou okázalostí jako výročí úmrtí každého jiného světce, ne-li ještě pietněji.

A nyní poslyšme, s jakou láskou plnil svatý reb Šúlem Boží příkazy! Kamický (Kamionka) rabi, rovněž Šúlem jménem, tehdy ještě prostý žák belzského, přišel do Belzu o svátku Podzelené. Vstoupil do modlitebny právě ve chvíli, kdy se náš reb Šúlem modlil před oltářem se svými chasidy svá-

teční modlitbu Halél. Slyší žák hlas vroucí modlitby mistrovy a raduje se. Chce ovšem popatřit také v svatou tvář učitelovu, na niž se neustále obráželo světlo slávy Boží. Marně však hledá svého mistra. Nikde ho nevidí. Konečně jej našel tam, kde by ho zcela jistě žádný obyčejný člověk nehledal. Reb Šúlem z Belzu se totiž celý, celičský, v své veliké pokoře a v své lásce k Božím příkazům vtělil do citro nu, do *esrigu*, který podle zákona Mojžíšova držel při sváteční modlitbě v ruce (esrog nebo etrog, druh citro nu, dovážený z Palestiny). Tak cele se do toho esrigu vžil, že jej, světce sama, ani vidět nebylo.

Šúlem z Kamiky nebyl ovšem žákem obyčejným. Důkazem toho je třeba jeho zázračná pohotovost ve výkladě Písma. Jednou se ho ptal jeho učitel, reb Šúlem belzský:

„Stojí psáno (v první knize Mojžíšově, kapitola 8, verš 13): „A Tys mi pravil, *dobré, dobré* učiním Tobě...“ Těmihle slovy vzýval praotec Jakub Hospodina podle doslovného znění hebrejského textu. „Ale kdepak jsme kdy slyšeli,“ tázal se belzský světec žáka, „že Pán Bůh tak Jakubovi předtím někde pravil? Vždyť nikdy mu neslibil, že bude činit *dobré*; a k tomu ještě dvakrát, to přece vůbec není v Svatém písmu nikde napsáno!? Jak tedy mohl Jakub říci: „A Tys mi pravil...?““

„Je to psáno,“ odpověděl Kamický hbitě. „Je to psáno hned na počátku, když Pán Bůh tvořil svět. Neboť sedm dní Prvopočátku jsou projevem oněch sedmi vlastností Božích, jejichž představiteli je též Sedmero Pastýřů: Den první, neděle, je Láska Abraháмова. Pondělí je Síla Izákova, úterý – Pravda Jakubova. Středa je Moc Mojžíšova, čtvrtek Pokora Áronova, pátek Věrnost Josefova a sobota je Vláda Davidova. A v každém dni je psáno na počátku První knihy Mojžíšovy: I viděl Bůh, že je to *dobré*. O pondělí ovšem výjimečně není psáno, že je dobré. Vždyť Silou

Izákova pondělí bylo stvořeno též Peklo a to není právě tuze dobré. Však se také v pondělí nikdy nevydáme na cesty věduce, že pondělí není dnem příliš šťastným. Zato však v úterý, které je projevem Pravdy *Jakubovy*, je psáno *dvakrát* (verš 10 a 12): I viděl Bůh, že je to *dobré* a ještě jednou... i viděl Bůh, že je to *dobré*. Tak tedy opravdu slíbil Bůh praotci Jakubovi, jemuž náleží úterý, že mu bude prokazovat dobro a zas jen dobro, již při stvoření světa. Má tudíž Jakub *pravdu*, když se modlí: Tys mi pravil: Dobré, dobré budu ti činiti. – Připomíná tím vlastní slova Stvořitelova.“ –

Nejen žáky takhle učené miloval svatý reb Šúlem. Všechny chasidy miloval. Na žádného nedopustil. Kdysi mu například někdo žaloval na jednoho chúsida, že prý je to veliký žrout. Sní prý na posezení celou husu.

„Nevadí,“ bránil svatý reb Šúlem milého chúsida, „to je také jeho veškerá vášeň.“ – A opravdu, blahoslaven, kdo neznáš vášní horších!

Řádný člověk arci nemá být žroutem. Však vy nám také začasťe vytýkáte, že my, chasidé, nejsme vůbec řádní lidé. Jak to, že ne? – Inu, řádný člověk, například, co slíbí, to také splní. Dané slovo je mu svaté. Ale chasidé? – Tí si přece z porušení slibu pranic nedělají.

Ano, vy, lidé řádní, když slíbíte něco třebas i samotnému Satanáši, přece nemeškáte a svůj slib dozajista splníte. O tom nepochybuji. A také u nás nejeden *hedvábný* mladý muž si dá tu a tam říci a slíbí Pokušiteli, že takový nebo makový hříšek udělá. Hned si to však opět rozmyslí, ne-hřeší, a přece si z porušení slova, jež Pokušiteli dal, nic nedělá. A tak tedy nejsme my, chasidé, opravdu řádní lidé. Rádi uznáváme.

Zato však máme jinou velikou ctnost, kterou se zase nemůžete honosit vy. Jsme totiž jaksepatří paličatí. Zejmé-

na když nám jde o vykonání nějakého dobrého skutku a vůbec ve věcech Víry. To se nedáme nikým odradit, ničím zviklat. Ano, paličatost, *akšúnes*, to je ta naše nejkrásnější belzská ctnost. Každý chúsida má být především *akšn*, to jest paličák. To je naše nejvyšší zásada. Jak ji uskutečňujeme, ukáží vám hned na příkladě Mordche Pelce.

Hluboká byla víra belzských chasidů v magickou moc svatého reb Šúlema; nekonečná jako oceán. Jedenkrát zavítal do Belzu cizí cadik. I pozval ho svatý reb Šúlem, aby si s ním vyjel na procházku za město. Nikdo jich nesměl na této vyjízdce doprovázet. Přísně si to zakázali. Proč? – Inu, aby si mohli v té Boží samotě nerušeně porozprávět o tajemstvích kabaly. Vždyť také svatý Baal-Šem kdysi takhle se svými věrnými vyjížděl, ba i sám svatý ARÍ.

Jenže na Mordche Pelce takovéhle zákazy neplatily. On, Mordche Pelc, nebyl by se vzdálil od svého mistra za nic na světě ani na okamžik. Neustále mu byl v patách. A teď, když nemohl jeti se světci s jejich vědomím, neváhal použít lsti. Vlezl si kradí do vozu a ukryl se tam ve slámě. Tak daleko sahala za oněch časů oddanost chasidů! Překónávala konvence i výslovné příkazy.

Hezkou chvíli se tak Mordche Pelc v té slámě vezl jako pán, nikým nepostřehnut, až se mu nakonec přihodila nemilá věc. Jestli jste se někdy také takhle do slámy zahrabali, pochopíte vše a nebudete se na milého Mordche Pelce horšiti. Něco začalo totiž najednou Mordche Pelce šimrat v nose, a ačkoliv zápasil jako lev, nevydržel a nakonec si přece jen z plných plic musil odkýchnout: „Hep-čí!“ Sláma se rozlétla na všechny strany.

„Klid se!“ rozkřikl se cizí světec na milého Mordche Pelce. „Nebo uvidíš, že uvrhnu tvou duši do nejhlubších Pekel.“

Mordche Pelc se však nedal. Povídá:

„Co na tom, že mě tam vy uvrhnete! Však on mě odtamtud náš svatý reb Šulem zase hned vytáhne.“

A svatý reb Šulem – kež nás chrání jeho zásluhy – uslyšev tuhle odpověď, usmál se a pravil:

„Drž se, Mordche!“

A Mordche Pelc se držel. Jen co je pravda. Takový krásný paličák to byl, a tak veliká byla ta jeho víra!

Že na onom světě vede světec své chasidy přímo do zahrady Edenu, je známo. Bude to ostatně docela jednoduché. Chasidé se ho chytanou za gartl, chci říci za opasek, a on je na tom opasku všecky do ráje vtáhne.

Gartl je i jinak velmi důležité náčiní pravého chasidského člověka. Je to tlustý motouz z černého hedvábí, který si ovinujeme kolem pasu své *bekiše* (kaftanu). Konce gartlu jsou ozdobeny pěkným třepením. Dlouhý má být gartl tak, abychom si jej mohli ovinout kolem pasu třikrát. Nosíme jej celý den. Zejména nesmí chybět při modlitbě, při studiu Zákona a při jídle. Talmud praví, že toliko hořejší část lidského těla, hlava, prsa a ruce, byla stvořena k obrazu Božímu. Dolejší částí, s jejími funkcemi zaživacími a vyměšovacími, podobá se člověk zvířeti. Tak vytyčuje gartl hranice mezi božským a zvířecím na člověku a zabraňuje *srdci vidět hanbu*. Když si ráno ovinujeme gartl, říkáme pěkné požehnání: Požehnán budiž Hospodine, Bože náš, králi světa, jenž jsi opásal Izrael silou a mocí!

Dbejte, aby se vám nikdy neudělal na gartlu uzel! Při modlitbě probíhá totiž kolem pasu po gartlu čert. Mohl by se na uzlíku zastavit a vaši modlitbu schlamstnouti.

Však také hlásky slova šeker, tj. *lež*, jsou stejné jako hlásky, z nichž je složeno slovo kešer, tj. *uzel*. A na chasidském člověku má být všecinko pravdivé. Opravdová vroucnost našich modliteb nesmí tedy být rušena ani tím uzlíčkem na gartlu. Z podobné příčiny chodíme my, belžští

chasidé, v zimě v létě s částečně obnaženou hrudí. Abychom si pamatovali, že *srdce má být vždy otevřeno*.

Také dbáme, aby při odkládání modlitebního řemínku, určeného pro paži, nebyl zakryt uzel řemínku. Uzel modlitebního řemínku nepřipomíná lež. Naopak. Připomíná Pravdu. Připomíná nám svým tvarem první písmenko hebrejského jména Božího. Tohle písmenko se jmenuje *jíd* a vypadá takhle: י. Tedy navlas jako ten uzlíček. Žid se však řekne v naší židovské řeči také tak. Docela stejně jako první písmenko jména Božího: *Jíd*. Proto nesmíme uzlíčku na modlitebním řemínku zakrývat. Neboť Žid, *Jíd*, *má být otevřený a má jednat vždy nepokrytě*.

Sedmkrát je ovinut řemínek kolem paže. My, chasidé, vineme jej směrem od sebe, od svého těla. Naši odpůrci ovinují si jej k sobě, směrem k tělu. To protože jsou sobci a myslí jen na sebe, kdežto my máme na mysli především své bližní a jejich blaho. Proto si ovinujeme i ten řemínek směrem od sebe, směrem k svému sousedu.

Modlitební řemínky jsou nesmírně svatý příkaz Boží. Kdybychom na jednu miskou vah položili všechny ostatní příkazy a zákony a na druhou modlitební řemínky – vyvážily by milé řemínky všechna ostatní přikázání Boží. Těmihle černými řemínky připevňujeme si totiž na paži a na hlavu odstavečky Pisma svatého, zašité do černých kožených krychliček. Jejich krásně napsaná hebrejská písmena vyzařují neviditelné paprsky, které nám vnikají přímo do mozku a srdce. Přibližují nás Bohu a ruší škodlivé vnější vlivy. Kdo si jich neovinuje, propadá těžké klatbě svatých rabinů. Také Pán Bůh má své modlitební řemínky.^{1/}

Řemínky smí ovšem mít jen člověk, který je dokonale

^{1/} Zajímáte-li se o bližší, přečtěte si, co jsem o modlitebních řemíncích napsal do Freudova mezinárodního časopisu psychoanalytického jménem *Imago*, ročník 1930, svazek XVI, str. 435–485.

čist na těle i duši. Vždyť v každé té černé krychličce je pergamen, na němž je svaté písmo, a v tom písmu je nej-
světější jméno Boží dvacet a jedenkrát opakováno! Obsah
toho písma musíme mít, když máme na sobě řemínky, ne-
ustále celý na mysli. Snadné to není. Stojí tam v těch
krychličkách uvnitř psáno, jak Bůh všemi světy proniká
svou svatou mocí, jak své věrné vykupuje ze jha zla a jak
všude a povždy zůstává neporušen ve své svaté jedinství.
Stojí tam také, že jej máme milovat celičkým srdcem,
celou duší a za všech okolností a že máme jeho svaté
příkazy věrně plnit. A je tam též řeč o odplatě a trestu.
Máme tedy nač myslet, když jsou řemínky na našem těle!
Kdo by to vše po tu celou dobu na mysli neměl, tomu
nejdou řemínky nic platné: *„Jako kdyby si přivázel na hlavu
a paži kameny!“* A při tom všem jsme ovšem také povinni
myslet na slova modlitby. Vždyť máme na sobě řemínky
jen při bohoslužbě. A jak usilovně musíme na modlitbu
myslet! Než vy přečtete tuhle jednu stránku, přečteme jich
my v modlitební knize deset. Přečteme jsem řekl? Ne!
Přelétáme. Každou hlásku řádně vyslovíme, a přece
létáme jako blesk od písmenka k písmenku, od světa
k světu. Do každého toho drahého písmenka skočí ta naše
dušička jako do lázně. Ponoří se do ní a celou svou láskou
a s celou svou bází – to jsou její křídélka – se všemi
svými silami a city – to jsou její nožičky – a už zase vysko-
čí z písmenka ven ta bleška a skočí do písmenka následují-
cího. (Že poctivá bleška nemá křídélka? – To neznáte těch
chasidských blešek, potvůrek.) A když všemi těmi písmen-
ky, všemi těmi tisíci světy milá dušička prolétne, je očiště-
na a bude spasena. Tak sloužíme Pánu Bohu my chasidé
po všechny dny života svého. A přitom myslíme nejen na
prostý smysl slov a vět! Vzpomínáme si také, co o tom či
onem místě říká Talmud, a vzpomínáme si, jak ten či onen
verš vykládal některý světec. Nezastavujeme se však ani

na okamžik. Řítíme se neustále dál a dál, neustále výš
a výš. A nač ještě k tomu ke všemu myslí při modlitbě
světcí! Na nejvznešenější tajemství kabaly. To jsou věci tak
těžké, že to nelze ani vyličit. Jen nahlédněte do komentáře
svatého ARÍ k modlitební knize! Hlava se vám zatočí jako
na kolotoči.

Ploužíme se my, nicotné *krůpěje páchnoucího toku*,
oceánem hmoty pomaleji a lenivěji než ten nemotorný
sumec bahnem hluboké tůně. Ale modlitby vytržení – snad
i vy jste takové okamžiky někdy prožili – povznášejí nad
všechny světy, hmotné i duchovní. Až do onoho prvotního
bodů, v němž je obsaženo vše; všechny světy, časy a věky,
všechny duše, všichni duchové, celý zákon Boží a veškerá
jeho tajemství, všechno, všecinko, jako ten strom v semín-
ku. Všechno v jedné jediné nedílné jednotě! A tím prvot-
ním bodem jest první slovo tajemné Písma svatého: BERÉ-
ŠIS – Na Počátku. Vždyť odtamtud, z tohoto slůvka,
vylezlo veškeré Stvoření tak jako ten hlemýžď z domečku
svého, a tam se povždy zase utíkáme, když je našim duším
nejhůře. Jen si však, prosím, nemyslete, že vám tu poví-
dám tohle své rozjímání o bleškách, sumcích a hlemýž-
dích, o těch živočiších nečistých a zakázaných, jen snad
proto, abych vás pozlobil. Vězte, že tak jako nás stvořil
Pán Bůh k svatému obrazu svému, zrovna tak stvořil i ta
hovádka nečistá k obrazu. K obrazu světů tajemných a jen
a jen pro naše poučení. Jest po svém každé zvířátko obra-
zem některého dávného světa, a těch světů byla před
stvořením našeho už hezká řádka. Nechtějte však, abych
vám povídal i o tom, neboť jsou to veliká tajemství.

Nechci vás trápit opakováním známých věcí. To jsem už
řekl. Je však nutno, abychom si tu něco pověděli o ještě
jednom tuze důležitém příkazu. Porozumíme potom lépe
velmi pěknému příběhu, jež svatý reb Šulem jednou vy-

pravoval. Tak tedy nejdřív o tom milém příkazu. Je to příkaz oplachování rukou. Vykonáváme jej takto: Nalejeme si do hrníčku čistou vodu, nejdříve se však přesvědčíme, zdali je ten hrníček neporušený. Tak ne abyste si snad tu vodu nalili do kořenáče! Ten má ve dně díru. Také na pokraji hrníčku nesmí být ani vroubek. Takový rovný kraj musí mít, jako je nůž, jímž košerujeme. Hrníček s vodou vezmeme do pravé ruky, z pravé ruky si ho dáme do levé ruky a z levé ruky na pravou si vychrstneme polovinu vody. Vezmeme hrníček do pravé ruky a z pravé ruky si polijeme levou ruku zbytkem vody. Ruce si zamneme, Pánu Bohu požehnáme, „že nás posvětil svými příkazy a nařídil nám, abychom si umývali ruce“, načež si ty milé ruce řádně utřeme. Vždyť máme při té celé svaté ceremonii ručník přehozený přes levé rameno. A vůbec nenosí pořádný chúsíd v kapse jen kapesník, ale také vždycky ručník. Při utírání máme mít levou ruku neustále tím ručníkem přikrytou. To každý neví, ale je to velmi důležité. Když si ruce takhle umyjeme a opravdu dokonale a svědomitě utřeme, smíme konečně požehnati chléb a pojísti.

Jestliže si každého pátku před šabesem neořezáváte nehty, prohlédněte si je před omýváním, není-li za nimi špínka, v kterémžto případě by mohlo být to vaše omývání pokládáno za neplatné. Když si nehty řezáte, dbejte, aby se vám ani jeden nehytek neztratil, a všechny ihned spalte, abyste se s nimi nemusili po smrti hledat. K spalovaným nehtům nezapomeňte přiložit dvě dřívka, dva svědky.

V oplachování rukou jsou veliká a vznešená tajemství. Každý se o tom můžete přesvědčit nahlédnutím do mystických spisů svatého ARÍ, ovšem porozumíte-li jim. Je také jedno veliké tajemství v omývání rukou, jehož ani v spisech svatého ARÍ nenaleznete. V každém pokolení žije jen jediný světec, jemuž Nebesa ono tajemství vnuknutím oznamují.

Jestliže si ruce před jídlem podle zákona nemýjete, vydáváte se tím v nebezpečí, že se vám povede jako onomu hostovi, o němž nám vypráví Talmud strašné věci pro výstrahu.

Ten člověk přišel do hospody a poručil si oběd. Hostinský si všiml, že host před požitím chleba si neopláchl rukou, a usoudil z toho, že to není Žid, nýbrž nějaký Řek nebo Aramejec, zkrátka pohan. Předložil mu tedy k obědu vepřovou se zelím. Hrozný omyl vyšel najevo až po jídle.

Z toho vidíte, jak každý hřích má vzápětí hřích druhý, ještě větší.

Kdo je nedbalý při omývání rukou, bude postižen po smrti těžkým trestem. Trestem, jímž bývají stíháni jen vražedníci, kteří prolili krev nevinného. Takové duše budou zaklety do vodopádu. V zimě v létě budou na ně chrleny proudy dravých vod, bez přestávky, bez oddechu. Zvláštní *zhoubní* poslové Boží budou pověřeni, aby nad ubohými odsouzenci bděli, tak aby nemohli spravedlivému rozsudku ani na okamžik uniknouti, pokud vina není smyta a usmířena.

Zato ten, kdož po celý život příkaz mytí rukou správně podle předpisů ostříhá – dojde v ráji odměny nevypověditelné.

„Byl jednou jeden veliký hříšník,“ vyprávěl kdysi svatý reb Šúlem. „A ten hříšník po celý život nevykonával ani jediného dobrého skutku. Jen hřešil a hřešil, na Boha nepamatoval. Jeden příkaz však povždy věrně plnil, jak ho tomu matka již od dětství učila: příkaz omývání rukou před jídlem. Na tomto příkazu lpěl kupodivu tvrdošíjně.“

Jednou byl ten člověk na daleké cestě. Měl už veliký hlad a chleba dost. Ale neměl vody, aby si mohl ruce opláchnout. Věděl sice, že v nedalekém lese je studánka, věděl však též, že onen les je sídlem lupičů, kteří bez

milosti každého zabijí, kdo jim přijde do rány. Jel tedy náš milý hříšník raději hladov dál. Ale hlad na něj doléhal stále krutěji a krutěji.

Což jestli hladem zemru? myslil si hříšník. Jak je to pošetilé, že ani dnes nechci jíst nemytýma rukama! Vždyť je to jen malý, nedůležitý příkaz rabínů, a já mám na svědomí hříchy mnohem, mnohem těžší. Ostatně Zákon přece dovoluje pojídati vše, můžeme-li tím život zachránit.

I vyňal milý hříšník z rance krajíc chleba a užuž se chtěl do něho zakousnout, ale ruka mu klesla.

Ne, ne, řekl si. Je to jediný příkaz, proti němuž jsem se nikdy neprohřešil. Neporuším jej ani teď, děj se co děj! Raději se odvážím do lesa. Zabijí-li mě – zabijí. Ale chléb nemytýma rukama jíst nebudu!

A nejedl. Vydal se do lesa pro vodu a byl zabít.

Jeho hříšná duše stanula před soudem Nebes.

V hodině, kdy člověk odchází na věčnost, jdou před ním všechny jeho činy. Říkají mu: To a to jsi učinil v ten a ten den, na tom a tom místě. A on odpovídá: Ano. A říkají mu: Podepiš! – A podepíše. Tak stojí ve svatém Talmudu.

I s oním hříšníkem šly všechny jeho činy. Byly to hrozné hříchy. Bezpočtu jich bylo. Ale za to, že po celý život dbal příkazu omývání rukou tak, že pro něj i život obětoval, vše mu bylo prominuto. Brána Milosti byla mu otevřena a byl pojat mezi spravedlivé.

– „A jestli i tak zatvrzelý hříšník byl do ráje vpuštěn,“ končil svatý reb Šúlem své vypravování, „jestliže i on byl do ráje vpuštěn jen proto, že se obětoval jednou pro jeden příkaz, jaká odplata očekává ty, kdož celý život svůj zasvětil konání dobrých skutků, jak nám Bůh a svatí učenci kázali!“

Napověděl jsem už, že reb Šúlem z Belzu nikdy nezpyšněl svou učeností. Vděčil za ni, jak prohlásil, své věrné Malke-

le. Ale také vědomím, že mezi jeho předky bylo tolik věhlasných mužů, se nedal strhnout k pýše. Naopak: Právě toto vědomí bylo mu zdrojem pokory a skromnosti.

Jedenkrát jej například navštívil jakýsi učenec, který byl sice též dokonalým, *cadikem*, jenže jeho rodiče a všichni předkové byli lidé prostí. Tenhle selfmademan si namlouval, že ho reb Šúlem přehlíží, a připočítal to svému sprostnému původu. Ve skutečnosti to bylo ovšem jen klamné zdání. Dobrotivý reb Šúlem nepřehlížel přece nikoho. Což teprve muže, který se sám dopracoval takových ctností, jako právě tenhle cadik! On se však přece v srdci stále rmoutil. Reb Šúlem vycítil vnuknutím svatého ducha myšlenky hostovy a povídá: „Naši učenci blahé paměti nám v Talmudu říkají, že jsme povinni takto k sobě povždy promlouvat: ‚Kdy dospějí mé činy velikosti činů mých předků?‘“ Z toho je patrné, že ten, jehož předkové nebyli muži svatými nebo učenými, je šťastnější než ten, kdo takové předky má. Nemusí se nikdy před svými předky stydět. „Hůře je však se mnou,“ pokračoval reb Šúlem. „Já takové předky mám, a tak se musím stále před nimi hanbiti, neboť vím, že jsem ještě ani zdaleka jejich dokonalosti nedosáhl.“

Praví-li svatý reb Nachmen z Braslevi, že opravdové pokory dosáhl jen ten, kdo může o sobě s čistým svědomím říci, že je pokorný, tož platí tento výrok o našem svatém reb Šúlemovi plnou měrou. Když totiž byl ještě prostým chúsidem reb Jákeva Jiccheka neboli lublínského Jasnovidce, přibyl jednou do Lublína nějaký světec a tázal se svatého Lublínského:

„Je pravda, že mezi vašimi žáky je jeden, který je tak pokorný, jako byl náš učitel Mojžíš, o němž je psáno, že byl nejpokornějším člověkem na světě?“

„Je tomu tak,“ odpověděl Lublínský. Zavolal Šúlema

a otázel se ho před hostem: „Šulemku, jsi tak pokorný, jako byl náš učitel Mojžíš?“ – „Ano!“ přisvědčil Šulem prostě.

Původ také nevalil reb Šulemovi, aby si mimo lublinského Jasnovidce nezvolil za učitele svatého reb Írele ze Strelisky, ačkoli to byl syn obyčejného kočího a služby.

Ano, velká byla skromnost a pokora svatého reb Šulema, jak tomu má být u každého opravdového světce. Byl prost jakékoli ješitnosti a pýchy. Co vám teď povím, je jen zdánlivě v rozporu s touto jeho ctností. Kdosi se ho tázal, je-li pravda, co chasidé říkají, že totiž máme vypravovati večer po uplynulém šabesu každý týden příběhy o svatém Baal-Šemovi. Má to prý vzápětí veliký zdar v obchodech vypravěče i naslouchajících v tom celém týdnu.

„To je pravda,“ řekl svatý reb Šulem. „Ale nejen že je to dobré pro zdar hmotný, ale i pro bohabojnost, a nejen v sobotu večer, nýbrž i každý jiný den a kdykoliv, a nejen vypravují-li o Baal-Šemovi, nýbrž i o kterémkoliv světci – *a třeba i o mně...*“

Reb Šulem byl, na rozdíl od ostatních chasidů, tak trochu abstinentem. Jednou jej svatý Lublinský chtěl uctít sklenkou vodky. Reb Šulem byl v rozpacích. Uraziti učitele nechtěl, ale proti svým zásadám se také nechtěl prohřešit. Nechal tedy sklenku stát tak dlouho, až se řízením Božím rozbila a vodka se vylila. Lublinský naplnil ihned sklenku jinou a postavil ji před Šulema. Ale také druhá sklenka se rozbila a vodka se vylila. Svatý Lublinský nalil třetí, postavil ji před Šulema a povídá: „Teď rychle pij! Či snad chceš, aby se mi všechny sklenice rozbily?“ „Děkuji,“ řekl Šulem. „Opojných nápojů nepiji.“ Od té doby už svatý Lublinský nikdy Šulema k pití nenutil.

Od lublinského Jasnovidce se naučil Šulem mnohým věcem. Víte například, co je to kvitl. Že když přijde někte-

řý chúsíd k svému světci, aby se za něj přimluvil u Nejvyššího, napiše na kousek papíru jméno své i matčino a místo svého pobytu. Ten papírek světci předkládá. Světec pak už sám nejlépe ví, co má tomu člověku od Pána Boha vyprosit. Takový papírek nazýváme tedy po židovsku „kvitl“, v množném čísle „kvitlach“. Nuže, správně čisti kvitlach se reb Šulem vyučil u lublinského Jasnovidce. Sám o tom vyprávěl: „Naučil mě vyčíst z kvitlu každého člověka, kde je kořání jeho duše: v Adamovi či v Kainovi neb v Abelovi. Kolik převtělení již jeho duše prožila, čím se ten člověk v tom či onom vtělení provinil, co pokazil, jaká neřest se v něm zahnízдила i která zásluha se k němu připojila. Také mě naučil poznávat, za jaké konstelace hvězd je dobře za toho či onoho se modlití a za jaké nikoliv. A jeho svatým zvykem bylo, byl-li mu předložen kvitl člověka dobrého, dívat se do něho velmi dlouho; kvitl člověka nedobrého však rychle odkládal. Nechtěl se dívat na lidskou hanbu.“

Odpůrci chasidů belzských byli chasidi z Kotsku. K chvále belzských budiž zde konstatováno, že v boji zachovávali akademickou slušnost, což nelze tvrdit vždycky o kotských.

Krátce před *odchodem* rabiho Šulema donesla se mu zpráva o velikém vynálezu: o vozech, které jezdí bez koní. Byla to první železnice. Reb Šulem se zamyslel. „Bojím se,“ pravil, „tuze se bojím, že spása vzejde cestou přirozenou.“

– Příčina jeho obavy je tato: Přijde-li spása cestou nadpřirozenou, asi tak zázračně, jako byl východ z Egypta, nebude potom na světě pochybovačů a nevěřících. Všichni uvěří v Boha a jeho všemohoucnost. Přijde-li však spása cestou byť i jen zdánlivě přirozenou, budou na světě pochybovači i nadále. O tuto obavu se ostatně sdílel s reb Šulemem také svatý reb Jisrúl z Řízeny. Předtucha obou

světců se patrně splnila a jako vždy vyslyšel Bůh i zde jejich modlitby. Že spása vzejde cestou přirozenou se tedy už bát nemusíme. Však dnes už také tuze dobře víme, že ze všech těch lidských vynálezů spása světu nekyne.

V stáří svatý reb Šúlem oslepl. Byla to zvláštní milost Boží, že se ten svatý muž nemusil od té doby už dívat, jak stále přibývá zkaženosti tohoto světa. Nic divného, že se dožil vysokého věku – nemnoho mu chybělo do sta let – ale že přece jen musil předčasně odejít z našeho světa v úplné svěžesti, to nebylo jen tak.

Bližil se svátek Nového roku, kdy Bůh soudí všechny své tvory, a kdy proto každá obec vyhledává podle moudré rady „Šulchan árucha“ oblíbeného a dokonalého muže, aby předřikával modlitby před oltářem obce věřících. Obce, kde takového člověka není, povolávají ho odjinud, namnoze z daleka. Také v nebi se všichni svatí a andělé, tehdy roku 5615 po stvoření světa, marně rozhlíželi, koho by si ze svého středu vybrali za přímlovčího u Pána Boha. Žádný anděl však nebyl tak milován a tak dokonalý a zbožný, jako náš svatý reb Šúlem z Belzu. Povolali si jej tedy andělé Páně, aby byl jejich svátečním kantorem. Dne 27. podzimního měsíce elúlu, tedy přesně tři dny před svátkem Nového roku, opustil náš svět navždy.

Od svých chasidů se však reb Šúlem neodloučil ani po svém odchodu z tohoto světa. Po jeho smrti vznikly totiž spory o osobu jeho nástupce. Jedni chtěli, aby se jím stal mladší, velmi učený syn Šúlemův, reb Šíjele, druzí se snažili uplatnit podle zvykového práva chasidských rodin rabínských syna nejstaršího. Však on byl také odhodlán hájit to své svaté právo do krajnosti! – Když tedy reb Šíjele podle přání své „strany“ přistoupil k oltáři a přeplněná modlitebna s napětím očekávala, jakou cestou bude nový cadik sloužit Bohu, tu se snažil tenhle jeho starší bratr

prodrat davem, aby mladšího odstrčil a jeho místo před oltářem zaujal. Již se blížil, když tu náhle ucítil na rameni ruce. Obrátí se, a hle, stojí tváří v tvář zemřelému otci, svatému reb Šúlemovi, který mu výstražně kyne, aby od svého úmyslu upustil. Tak zůstal po svém otci belzským rabínem syn mladší, reb Šíjele, a dům Boží byl ušetřen hanby, *znesvěcení Jména Páně*, násilí.

Ani potom neopustil svatý reb Šúlem svou milovanou obec chasidů. Při naší společné modlitbě přichází do naší synagogy a usedá na starém místě, kam se nikdo jiný proto nesmí posadit. A o velkých svátcích opouští jeho žijící potomek a nástupce i své místo a staví se vedle modlitebního stojanu, před nímž se modlí *baal-tfile*. (To je zvlášť zbožný chusid, který je, podobně asi jako v západní Evropě kantor, pověřen předřikávat modlitby.) S ním hledí rabi společně do jednoho *machzoru* (modlitební knihy). Neboť tu přichází svatý reb Šíjele, zatím též už dávno zesnulý, a usedá na místě svého žijícího potomka, vedle svého otce, svatého reb Šúlema. Oba jsou ovšem neviditelní pro přítomné chasidy. Jen baal-tfile se musí chránit, aby při modlitbě „Korunou krásíme Tebe“ nepozdvihl zraku z modlitební knihy. Neboť v této chvíli může on jediný spatřit jejich svaté zjevy. A běda mu, prozradí-li se nějak, že uviděl plavý vous reb Šúlemův! Takový baal-tfile nepřetržije rok. Dosud však snad nikdo z těch, jimž bylo přáno zemřelého světce spatřit – a bylo takových baal-tfilů už několik – nedovedl se trvale přemáhati a zachovat mlčení. Jejich vzpomínka budiž nám požehnáním a Světlo jejich zásluh nechť nás chrání, neboť již dávno jsou jejich duše spjaty svazkem věčného života se všemi spravedlivými a zbožnými v zahradě Edenu, AMEN!

*Vy však, kdo žítí chcete, do té druhé Brány se mnou vejděte,
neb tam se dočtete*

– že dobytek přemýšlanský morem je zasažen, Majrlička přemýšlanského poselstvím však opět uzdraven. – Jak se svatý Majrliček za ty hříšníky zasazuje a kterak Pánu Bohu vzdoruje. – Majrliček že nechce posvětit šabes při vině neboli Jak žehná medovině. – Křesťan pak že Majrličkovým chúsídem se stává aneb Jak ty boty rozdává. – Jak svatý Íreliček ze Strelisky chce přemýšlanskému Majrličkovi odníti magické schopnosti. – Majrliček pak že neví, jak *kreplach* jísti. – Svatý Riženský mu však radí moudře. – A jak na konec zhasnou svíce v Sadagoře. – Že to všechno znáte, ať mi nikdo neříkáte – vypovímť to věru, svatě; páté přes deváté.

Brána druhá

*Děťátko Boží rozzmilé,
vozataj i válečný vůz a přimluví veškerého Izraele*

náš učitel a náš pán
SVATÝ MAJRLIČEK PŘEMÝŠLANSKÝ

kéž by nás chránilo Světlo jeho zásluh neustále!